

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท
เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

พระอธิการจิตตพงศ์ จิตตสุโก พรมมา

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานโยบายสาธารณะ

พฤษภาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

อาจารย์ที่ปรึกษา และคณบดีวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่อง ได้พิจารณาการศึกษา
ค้นคว้าด้วยตนเอง เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท
เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ ของมหาวิทยาลัยพะเยา

(นางวาทิ ดร.อนุชา ม่วงใหญ่ (รณ.))

อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ นพรัตน์)

คณบดีวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่อง

พฤษภาคม 2555

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่ ท่านอาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ แก้ไข ตรวจสอบ ความถูกต้องเรียบร้อยและข้อบกพร่องต่าง ๆ จนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองฉบับนี้สำเร็จ สมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ ดร.ธนากร น้อยทองเล็ก และพระราชจินตนา นายก เจ้าคณะจังหวัดลำปาง ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือแบบสอบถาม ที่สละเวลาให้คำแนะนำ และ ตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ สนับสนุนการศึกษาอิสระกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ลุล่วงด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ให้กับผู้ศึกษาตลอด ระยะเวลา 2 ปี ที่ได้ศึกษาในมหาวิทยาลัยพะเยา

ขอกราบขอบพระคุณพ่อ คุณแม่ ญาติพี่น้อง ที่คอยให้กำลังใจ และเป็นบุคคลที่อยู่ เบื้องหลังความสำเร็จของผู้ศึกษา และขอกราบขอบพระคุณพระสงฆ์และประชาชนตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

คุณค่า และประโยชน์ อันพึงมีจากการศึกษาค้นคว้าฉบับนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอขอบ แต่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง หรือผิดพลาดประการใด ผู้ศึกษาขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาค้นคว้าแบบอิสระนี้ คงเป็น ประโยชน์กับผู้สนใจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

พระอธิการจิตตพงศ์ จิตตสุโภา พรหมมา

ชื่อเรื่อง	บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ผู้ศึกษาค้นคว้า	พระอธิการจิตตพงศ์ จิตตสุโข พรหมมา
ที่ปรึกษา	นาวาโท ดร.อนุชา ม่วงใหญ่
ประเภทสารนิพนธ์	การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ร.ป.ม. สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยพะเยา, 2555
คำสำคัญ	บทบาทของพระสงฆ์

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่ หัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ทั้งหมด จำนวน 606 คน และในการเก็บแบบสอบถามจริงได้ทั้งหมด จำนวนพระสงฆ์ 25 รูปและประชาชน จำนวน 215 คน รวม 240 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ผลการศึกษารูปได้ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาล้วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 81.25 และเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 18.75 ด้านอายุกลุ่มตัวอย่างอยู่ในมากกว่า 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.08 รองลงมาคือ 30- 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.50 และน้อยที่สุดคือ ต่ำกว่า 30 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 10.42 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับประถมศึกษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 25.83 และน้อยที่สุด คือ อนุปริญญา/ปวท./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 6.67

บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์จะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนหลายด้านดังนี้ บทบาทการพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์จะไม่ใช่ผู้ “ประกอบกร” โดยตรง แต่เป็นผู้นำทางความคิด คอยให้คำแนะนำที่ถูกต้อง หรือ เป็นผู้เชื่อมประสาน ให้กำลังใจ กระตุ้นให้ชาวบ้านกระทำกันเอง ซึ่งบทบาทที่เด่นชัดที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสถานศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สำนักสงฆ์โรงเรียนวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นต้น

บทบาทด้านสาธารณูปโภค โครงการพัฒนาชนบทหลาย ๆ โครงการที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ สามารถพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภคได้ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้านพัฒนาสถานที่ หรือทำความสะอาดสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญอื่น ๆ เช่น วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์จะส่งเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นไปด้วยในตัว พระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนอยู่อย่างพอเพียงและมีสุขภาพแข็งแรง บทบาทด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์เป็นแกนนำในการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เช่น การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อขายผลผลิต การจัดตั้งกองทุนรวมประจำหมู่บ้าน การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโคควัฒนรู้ และประสบการณ์ให้แก่ประชาชนที่ละน้อย กิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังแสดงบทบาทผู้สงเคราะห์ ชุมชนที่ชาวบ้านมีปัญหาเดือดร้อนหรือทุกข์ยากในด้านต่าง ๆ ชาวบ้านจะมีความคาดหวังที่จะให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทช่วยพัฒนาชุมชนสูงมาก ทั้งบทบาทในด้านการส่งเสริมศีลธรรม บทบาทการพัฒนา ด้านศาสนวัตถุ สถานที่ ในด้านการบูรณะปรับปรุงและปฏิสังขรณ์ศาสนสถานเก่าแก่ชำรุด บทบาทการพัฒนาวัดในด้านศาสนบุคคล บุคลากร มีคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบวชเรียนและการส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น บทบาทการพัฒนาวัดในด้านศาสนพิธี กิจกรรมภายในวัดและชุมชนอย่างสูงสุด มีการชักชวนให้ชาวบ้านในชุมชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา บทบาทด้านการปกครองมีส่งเสริมหมู่คณะสงฆ์นั้น ทั้งด้านการพัฒนาด้านสมัคคี การเข้าศึกษาตามแต่กำลังความสามารถของสงฆ์แต่ละรูป บทบาทของวัดต้องพัฒนาให้เป็นหน่วยปฏิบัติในการเผยแผ่ ศาสนธรรมที่เข้มแข็ง พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ในการศึกษาธรรมะและเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษา สงเคราะห์ จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนบทบาทด้านสาธารณูปการ สนับสนุนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ด้านการพัฒนาศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น วัดควรเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ปลอดภัย บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ วัดควรเป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นศูนย์รวมที่สร้างคุณธรรมจริยธรรมและสามัคคีธรรมในท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมที่สามารถชี้นำทิศทางการพัฒนาชุมชนในทางที่ขอบที่ควร รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจศาสนาธรรมและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม การเผยแผ่จริยธรรมว่านอกจากการเผยแผ่ธรรมะ จริยธรรมให้กับประชาชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่ให้ความรู้แก่คณะสงฆ์

ด้วยกัน อย่างเช่นการให้การศึกษาด้านนักธรรม-บาลี ในอดีตประสงฆ์จะเน้นหนักในด้านการปฏิบัติธรรมมีความเคร่งครัด ศึกษาพระธรรมวินัยต่าง ๆ เนื่องจากพระสงฆ์นั้นเป็นผู้มีบทบาทในด้านการให้การศึกษาแก่ประชาชนด้วย ดังนั้นการมีความรู้ที่แตกฉานก็ย่อมเป็นสิ่งทีพระสงฆ์จะพึงปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาทในด้านการพัฒนาทั้งในด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาด้านการศึกษา มีการอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนและหมู่บ้านต่างๆ อยู่เสมอ มีการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ นอกจากนี้จัดให้มีพระเทศนาในวันพระโดยทางราชการ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาลักษณะการเรียนรู้จะเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสมีการพัฒนาวัด ในส่วนของการเรียนรู้ในระบบสูงสุด คือในเรื่องการส่งเสริมการเรียนนักธรรม ธรรมจริยธรรม และวิธีการบำเพ็ญกรรมฐานแก่พระภิกษุ สามเณร เยาวชนหรือประชาชนในชุมชนที่มีความสนใจ บทบาทพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริมด้านการเรียนรู้ นอกกระบบ แก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชนในชุมชนมากที่สุดในด้าน การมอบทุนการศึกษา แก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชนที่เรียนดี มีความประพฤติเรียบร้อย แต่ขาดทุนทรัพย์ มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร และชาวชุมชนที่มีความสนใจ บทบาทด้านการพัฒนาการเรียนรู้ตามอัครยาตย์ พระสงฆ์ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 ต่างก็ได้แสดงบทบาทในการสนับสนุนการเรียนรู้ตามอัครยาตย์ อย่างเช่นในด้านการจัดบริเวณวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา การสนับสนุนให้สร้างศูนย์แสดงพิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือท้องถิ่นขึ้น การจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ ขึ้นเพื่อประโยชน์แก่วัด และชุมชน

ปัญหาและข้อเสนอแนะพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้ที่น้อย ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้การศึกษาแก่ประชาชน เครื่องมือและอุปกรณ์ยังไม่พอเพียง ขาดความร่วมมือจากชาวบ้านและองค์กรต่าง ๆ และไม่มียานพาหนะการเดินทางลำบาก ปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแพร่ธรรม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญการเผยแพร่ธรรม ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่ค่อยสนใจ สื่อที่ช่วยในการเผยแพร่น้อย ไม่มียานพาหนะ และค่าใช้จ่ายในการออกไปเผยแพร่ในถิ่นทุรกันดาร และความประพฤติของพระสงฆ์บางรูปไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านไม่เคารพศรัทธาสวนข้ออื่น ๆ ปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ หน่วยงานราชการและประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่นี้ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการสงเคราะห์ประชาชน ขาดความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่า ไม่ใช่กิจของสงฆ์ และความขัดแย้งด้านความคิดเห็นและมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ควรช่วยเป็นวิทยากรสอน
เด็กนักเรียน ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ วัดควรจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียน
ที่เรียนดี ประพฤติดีแต่ยากจน คณะสงฆ์และหน่วยงานของรัฐควรพัฒนาการบริหารจัดการ
การศึกษาของพระสงฆ์ให้ใกล้เคียงกับฝ่ายบ้านเมือง ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์
มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณมาสนับสนุน
พระสงฆ์ที่จัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ ข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการ
พัฒนาชุมชน ด้านการเผยแพร่ธรรมตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ควรมีการใช้สื่อเทคโนโลยี
ที่ทันสมัยมาประกอบการเผยแพร่ธรรม หน่วยงานต่าง ๆ ออกเสียงตามสาย หรือหอกระจาย
ข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ และรัฐบาลควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแพร่ของพระสงฆ์อย่างจริงจัง
ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชน ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ควรต้องเข้ามา
มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหากับชุมชนอย่างแท้จริง และควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรม
ในชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในวันสำคัญพระควรเป็นผู้นำในการบำเพ็ญ
สาธารณประโยชน์ในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์อย่างจริงจัง
และต่อเนื่อง จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วย
พัฒนาชุมชน เช่น ลานกีฬาศูนย์ ศูนย์พัฒนาจิต เป็นต้น และพระสงฆ์ควรมีความมุ่งมั่นที่จะ
ช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงจัง มิใช่เพื่อชื่อเสียงของตน

Title THE ROLES OF MONKS TOWARD THE COMMUNITY AT PHABAT
SUB-DISTRICT AREA 2 MUANG DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

Author Phaaticarn Jittapong jittasupho Phomma

Advisor Dr. Anucha Maungyai

Academic Paper Independent Study M.P.A in Public Policy,
University of Phayao, 2012

Keywords The Role of Monks

The purpose of this study were 1. To study the roles of the monks toward the community at Phrabat sub-district area 2, muang district, Lampang Province. 2. To study the problem, threat and suggestion about the roles of the monks toward the community at Phrabat sub-district area 2, muang district, Lampang Province.

The study population included. Head of household or representative is domiciled in The participation of deople in development dlanning at Meaga Municipality Muang District, Phayao Province. To composed of 606 people, and to store the actual total and the monks are amount 25 laymen and the people amount 215 so that total of them are 240 people who used to collect samples for analysis and parsing of frequency, percentage. The results are summarized below.

The samples studied were mostly male, as a percentage 81.25 and females as a percentage 18.75 for age group in more than 50 years, the largest percentage of 62.08, followed by 30 to 50 years as a percentage. 27.50 and minimum is less than 30 years of education, 10.42 percent of the respondents in the most elementary is 37.50 percent, followed by the high school. 25.83 percent and a minimum diploma / Pwt. / Diploma 6.67 percent.

The roles of the monks toward the local development has lot of the role in the community followed that the aspect of role of the object. The monks are not a "business" but the thought leaders for thinking. To suggest people about the right things. The prominent role of the clergy to play a role in the development of education in various ways, such as the Abbey School. The role of Holy Scripture in the public schools. Many rural development programs. projects that have clergy leadership. This utility can be developed to either directly or indirectly to the priest's role in leading people and places or clean up any existing utilities and local. On the eve of an important religious days such as Mother's Day as a public health role. Clergy to promote the quality of life of the local with a built-in. Monk contributions through various activities. So that the public is sufficiently strong and healthy. Role in the economy. The monk is the leader in group activities such as the establishment of cooperative stores. The establishment of a cooperative to sell their produce. Legal residents. Establishment of rice. In the knowledge bank. And to the public at a variety of activities, the priest also plays a role for housing. Communities where people have suffered or are suffering in the. People are expected to be a monk came to the aid community is very high. Their role in promoting morality. The role of the artifacts at the renovated and restored religious sites, old worn out the role of measurement in the religious party of staff recruitment to the priesthood and to encourage the monk with that. higher education. The role of the religious ceremony, activities and community are the highest. Have to persuade people in the community to participate in religious rituals and the role of government is to promote among the clergy. The development of Somsak. Admission is according to the individual disciplines. The need to develop a role in the propagation of the action. Religious fairly strong. The clergy and religious care to enhance the propagation of religious theology. Welfare roles. Establishment of religious schools, Sunday An ethics training program for youth in the public role. Support the measure as a learning community. The development of moral, ethical and cultural traditions of the place was a source of knowledge and local knowledge. Measurement

should be a good model for both the environment and a safe place to relax. The role of public assistance. The center should be to strengthen the community. As well as a moral and fellowship in a local center that can guide the direction of community development in a way like it should. Public awareness and understanding of religious culture and used in everyday life. The role of the monk's moral development. News releases that in addition to publishing ethics. Ethics to the public. Monks also serves to disseminate knowledge and ministry together. Such as education, the theologian – Bali. In the past, the ministry will focus its practice is strictly We study the discipline. The priest is a leading global player in the field of education for people with Therefore, the knowledge that he learned as a monk to conduct. Shows that the clergy's role in the development of both the object and spirit together. Priests role in the development of education. The moral training of students, schools and villages are published regularly on television in addition to his preaching by the government. The roles of monks in the development of learning. As you can see the development of the parish. As part of our learning system. The divine is in the promotion of fair and ethical way to practice meditation for monks or young people in the community who are interested. The priest is to promote non-formal learning for young people in the community of monks and novices in the field. Providing scholarships for Buddhist monks. Novice and Youth classes. Behavior has been. The loss of property. Were promoted to the monks and the community who are interested. The role of learning at leisure. The two priests in his parish and his role in supporting learning at leisure. For example, in the temple of the park. To encourage local communities to build the museum. The funds are meant to benefit the community.

Problems and suggestions on the development of community clergy. Aspects of welfare. The opinion of the monk is a priest, some have a little knowledge. Lack of funding to spend on educating the public. Tools and equipment are inadequate. Lack of cooperation from people and organizations. And vehicle travel difficult. The problem of clergy in the community. The equitable distribution. The monk is a monk of a fair distribution of

knowledge and expertise. People need to race against the clock. I really do. There is little published in the media. No vehicles. And costs to the public in the wilderness, and the conduct of the clergy are not appropriate. The people do not respect the clergy and other issues of community development. The field of public assistance by the government of the clergy and people to see the important role of the monk acting in the absence of a budget to spend on public housing. Lack of cooperation between the clergy and people. Some monks have no idea. Non-business disciplines. And conflict of opinions and interests are involved. Recommendations of the clergy in the community. The welfare of the monk is a priest should teach students to become trainers. In schools or educational facilities. The fund should be established for students to learn better. But poor behavior. The clergy and the government should improve the management of the monk as close to the country. Community should cooperate with the clergy than it is today. And relevant agencies should be funding to support the monks education for children and young people adequately. Recommendations of the clergy in the community. The fair distribution of the opinions of the clergy. Technology should be used to support the fair distribution. Agencies. By a vote. The broadcast tower in the morning often. The government should provide for the dissemination of monks and the other seriously in order of descending frequency. Recommendations of the clergy in the community. The field of public assistance. The opinion of the monk is a priest should be involved with the community we can do with a real problem and should promote activities in the community very seriously and consistently. The key is to be a leader in public practice in the community. Relevant agencies should cooperate with the clergy seriously and continuously. To measure the center of a network of cooperation with various organizations to help develop the community. The city sports center. The clergy and mental development should be committed to the community seriously. Not for its reputation.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ขอบเขตของการศึกษา	2
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดที่ว่าด้วยทฤษฎีบทบาท.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา.....	17
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้และการให้การศึกษา.....	24
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
3 วิธีดำเนินการศึกษา	36
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	36
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	37
การเก็บรวบรวมข้อมูล	38
การวิเคราะห์ข้อมูล	38
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	40
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	40
ลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล	40
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทสรุป	55
สรุปผลการศึกษา.....	55
อภิปรายผลการศึกษา.....	59
ข้อเสนอแนะ	61
บรรณานุกรม	62
ภาคผนวก	64
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	65
ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า	81

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	41
2 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์.....	42
3 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านการเผยแพร่ธรรม.....	43
4 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์.....	44
5 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านศึกษาสงเคราะห์.....	45
6 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านการเผยแพร่ธรรม.....	46
7 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์.....	47
8 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์.....	48
9 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการเผยแพร่ธรรม.....	49

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
10	แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์..... 50
11	แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์..... 51
12	แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการเผยแพร่ธรรมะ..... 52
13	แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์..... 53

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านต่างมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งหมู่บ้าน วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด ในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความ เป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคม ในระดับประเทศ ด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคมตั้งแต่ พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคมคือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา ด้วยสภาพ สังคมไทยในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยมากขึ้นทุกวัน ทั้งด้าน การเมือง เศรษฐกิจ การปรับตัว ทุกอย่างดำเนินการไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนหันไปพึ่ง วัดถุ เพื่อใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง จนเกิดเป็นความเคยชิน คิดว่าวัดถุเป็น เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เหล่านี้ คือสิ่งจำเป็นของการดำรงชีวิต โดยลืมนึกถึงศักยภาพมากกว่า วัดถุหลาย ๆ ชั้น ความทันสมัยของโลกยุคปัจจุบันทำให้พระสงฆ์จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้ามา มีบทบาทเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีงามให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน โดยเฉพาะการเข้าใจวิถีชีวิตแห่ง ชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นวัดฆราวาสหรือความเป็นอยู่ของประชาชนจนสามารถ เป็นผู้นำทางด้านความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องได้ บทบาทของวัดและพระสงฆ์เริ่มสูญเสี ยไป เพราะความ เจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทยเมื่อประมาณ 70-80 ปีที่ผ่านมา เริ่มจาก สังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลง ของสังคมแต่ละสังคมโดยเฉพาะในชนบทหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลมาก ๆ พระสงฆ์ยังคง มีบทบาท หลายอย่างเหมือนเดิมและเป็นความจริงที่ว่าคนไทยเกือบทุกคน จะต้องกลับเข้าสู่วัด อีกครั้งหนึ่ง ในวาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวคือ เมื่อทุกคนถึงแก่กรรมลง โดยทั่วไปต้องไปทำพิธี ฌาปนกิจศพ ที่วัด จึงสรุปได้ว่า ห้วงชีวิตของพุทธศาสนิกชนต้อง เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดเวลาตั้งแต่สมัย อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจนกว่าพุทธศาสนา จะสูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทยอันเป็นที่อยู่ของสังคมไทย บทบาทของพระสงฆ์แบบเก่า มุ่งศึกษา เพื่อพัฒนาตนเอง ใช้วัดเป็นฐานในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ยึดมั่นในธรรมเนียมประเพณี

ปฏิบัติ ในขณะที่บทบาทพระสงฆ์แบบใหม่ มุ่งศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น โดยนำความรู้สู่กลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการ และช่องทางต่าง ๆ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน จากบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาท้องถิ่นในข้างต้น จึงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เปรียบเหมือนบทบาทของพระสงฆ์ใน เขตตำบลพระบาท เขตที่ 2 จำนวน 5 วัด คือ วัดป่าขาม วันม่อนสนธิฐาน วัดป่าฝาง วัดสีซุม วัดไชยมงคล ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างมาก ต่อพุทธศาสนิกชนในเขตชุมชนหรือบุคคลในเขตท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ซึ่งมีบทบาทมาตั้งแต่สมัยอดีต จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมวินัย และหลักการพัฒนาชุมชน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่า มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ซึ่งสิ่งต่าง ๆ จะอยู่เย็นเป็นสุขได้ ชุมชน ท้องถิ่น ต้องมี คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งสิ่งต่างๆทั้งหลายเหล่านี้ ส่วนมากจะเกิดจากวัด เกิดจากพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นผู้นำในตัวอยู่แล้วที่จะทำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อสังคมจะได้ก้าวไปสู่การพัฒนาที่ดี ในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้าน ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านอื่น ๆ อีกมากมาย

ดังนั้นผู้ศึกษาซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาชุมชน จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง “เป็นการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อนำความรู้ ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มาพัฒนาในเขตท้องถิ่นของผู้ทำวิจัยและผู้ที่มีความสนใจก็สามารถนำไปใช้ได้ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ พระสงฆ์และหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระสงฆ์จำนวน 25 รูป และจำนวน 581 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 606 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้คำนวณตามหลักการแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดกลุ่มของตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane โดยกำหนดความเชื่อมั่น 95% และยอมให้เกิดความผิดพลาดในการสุ่มได้ $\pm 5\%$ หรือ 0.05

$$\begin{aligned} \text{จากสูตร} \quad n &= \frac{N}{1 + N(e)^2} \\ n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} \\ N &= \text{จำนวนประชากรทั้งหมดที่ต้องศึกษา} \\ e &= \text{ค่าความคลาดเคลื่อน} \end{aligned}$$

จากสูตรข้างต้นทำให้กลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้ พระสงฆ์และหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 606 คน และในการเก็บแบบสอบถามจริงได้ทั้งหมด จำนวน 240 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้แก่

3.1.1 อายุ

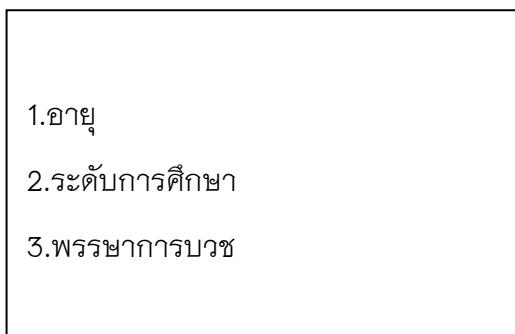
3.1.2 ระดับการศึกษา

3.1.3 พรหมการบวช

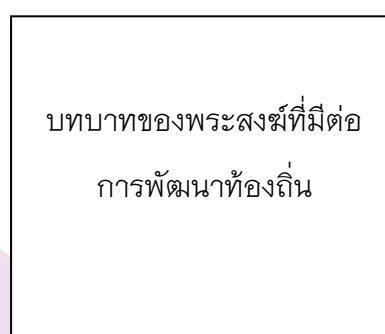
3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การมีบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

4. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ พื้นที่ตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษา การมีบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
 ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2554 ถึงเดือนมีนาคม 2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่ทำงานพัฒนา

อายุ หมายถึง จำนวนอายุนับเป็นจำนวนปีของพระสงฆ์ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงเวลาที่ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลนับเป็นปี

พรรษาการบวช หมายถึง จำนวนปีที่พระสงฆ์อุปสมบท เป็นพระภิกษุนับตั้งแต่พรรษาที่อุปสมบท ถึงปีที่ให้สัมภาษณ์ข้อมูล

สถานภาพทางสงฆ์ หมายถึง ตำแหน่งทางการปกครองของสงฆ์ตามลำดับชั้น เช่น เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เป็นต้น โดยนับจากตำแหน่งสูงสุดเมื่อถึงวันให้ข้อมูล

พระสงฆ์พระนักพัฒนา หมายถึง พระสงฆ์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการทำงานพัฒนาชุมชนรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอบรม การจัดการศึกษา การตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชน การส่งเสริมอาชีพ การจัดการศึกษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจน การจัดกิจกรรม พัฒนา เป็นต้น

ขีดความสามารถของพระสงฆ์นักพัฒนา หมายถึง ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการทำงานของพระสงฆ์ที่จะส่งผลให้ประสบผลสำเร็จสูงกว่ามาตรฐานทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) คือสิ่งที่พระสงฆ์พระนักพัฒนา ต้องการให้ “รู้” ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดเป็น “ภูมิรู้” ได้แก่ ความรู้หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์

2. ทักษะ (Skill) คือสิ่งที่พระสงฆ์ต้องการให้ “ทำ” ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดเป็น “ภูมิธรรม” ได้แก่ ความสามารถในการถ่ายทอดของพระสงฆ์ ความสามารถในการประสานงาน ความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยี

3. พฤติณีสัยที่พึงปรารถนา (Attributes) คือสิ่งที่องค์กรต้องการให้ “เป็น” ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดเป็น “ภูมิฐาน” ได้แก่ การวางตนที่เหมาะสมของพระสงฆ์ ความสามารถในการปรับตัวของพระสงฆ์ต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก ความมีมนุษยสัมพันธ์ แรงจูงใจในการทำงานและความมุ่งมั่นในความสำเร็จ ภาวะผู้นำ เป็นกัลยาณมิตร สิ่งเหล่านี้จะอยู่ลึกลงไป ในจิตใจจะเป็นพลังผลักดันให้พระสงฆ์มีพฤติกรรมที่ต้องการได้

คุณลักษณะของพระสงฆ์นักพัฒนา หมายถึง ลักษณะของพระสงฆ์ที่เอื้อหรือส่งเสริมต่อการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนา ได้แก่ แนวคิด อุดมการณ์ เป้าหมายการทำงาน

กระบวนการทำงานพัฒนา หมายถึง รูปแบบ เทคนิค วิธีการ และขั้นตอนการทำงาน พัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นักพัฒนา ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การระดมทรัพยากรและการประสานงาน การจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชน การเสริมพลังอำนาจของชุมชน การประยุกต์พุทธธรรมในงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

2. ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดว่าด้วยทฤษฎีบทบาท
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้และการให้การศึกษา
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดว่าด้วยทฤษฎีบทบาท

มนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมมีความสำคัญที่สุดที่จะบันดาลให้สังคมดำเนินไปในแนวทางที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ การปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลในสังคม จึงเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของบทบาทที่บุคคลแสดงอยู่และเป็นสิ่งที่บุคคลไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น เพื่อให้สังคมดำเนินไปตามวิถีทางที่พึงปรารถนา สมาชิกของสังคมจึงจำเป็นต้องเรียนรู้บทบาทของตนและกันว่า ควรจะแสดงบทบาทอย่างไรให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเวลา สถานที่ และบุคคล ซึ่งเรียกว่า พฤติกรรมบทบาท (Gilmer 1970 : 405) ในที่นี้คณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายของบทบาท ทฤษฎีและแบบของบทบาท ดังนี้

1. ความหมายของบทบาท

นักวิชาการและผู้รู้ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ดังต่อไปนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทหมายถึง การทำท่าตามบทโดยปริยายหมายความว่า การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

พจนานุกรมสำหรับนักศึกษาระดับสูงของมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด (Oxford's Advanced Learner's Dictionary) ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท (Role) คือ การแสดงตามบทบาทของนักแสดง (Crowther 1996 : 1018)

2. ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาทถือว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้โดยการอ้างอิง บทบาทและความคาดหวังของบุคคลที่มีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การที่บุคคลจะแสดงบทบาทใดบทบาทหนึ่งอยู่เสมอ ย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาในการแสดงบทบาทนั้น แต่ถ้า

การแสดงบทบาทแตกต่างกันไปจากรูปแบบเดิม ๆ โดยให้เป็นไปแบบกว้าง ๆ มีขอบเขตหรือให้แสดงบทบาทอื่นแบบเปิดกว้างทันทีทันใด ย่อมทำให้การแสดงของบุคคลนั้นขลุ่ยหลักไม่คล่องแคล่วเช่นกับบทบาทที่แสดงตามปกติ อย่างไรก็ตาม ถ้าบุคคลสามารถประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาททั้งหมดที่เคยผ่านมาแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทใหม่ ก็ย่อมจะทำให้บทบาทใหม่เป็นไปอย่างเหมาะสมและราบรื่นตลอดไป เกี่ยวกับพฤติกรรมบทบาทนี้ จอร์จ เมด (Gorge Mead อ้างใน Luidermilh, Strauss and Denzin 1975 : 400) ให้ความเห็นว่า การที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันและกัน จะต้องมีขอบเขตในการแสดงออกซึ่งบทบาทนั้นๆ ซึ่งโดยสรุปการแสดงบทบาทของบุคคลไม่ว่าบทบาทใด ๆ จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้ บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะคนพฤติกรรมที่แสดงออกต้องเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะตน การกระทำอื่นที่เกี่ยวข้องและเกิดขึ้นมาก่อนจะเป็นตัวชี้แนวทางของการกระทำ ขั้นตอนการแสดงบทบาทต่าง ๆ ย่อมสามารถประเมินได้ทั้งด้วยตนเองและผู้อื่น นักวิชาการหลายสาขา ได้นำแนวคิดเรื่องบทบาทดังกล่าวไปเป็นกรอบในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคล เช่น นักมานุษยวิทยาอย่าง ลินตัน (Linton) นักจิตวิทยาอย่างนิวคอมป์ (Newcomb) นักสังคมวิทยาอย่างพาร์สัน (Parsons) และผู้เชี่ยวชาญทางจิตอย่าง เบอร์เน ความสามารถเฉพาะด้านแล้ว การแสดงบทบาทในสถานะของตนเองก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นเดียวกัน ดังที่ซีคอร์ด และ แบคแมน (Sccond and Backman 1974) แสดงทรรศนะไว้ว่า พื้นฐานที่ทำให้คนแต่ละกลุ่มดำเนินไปตามบทบาทของแต่ละกลุ่มมี 3 ประเภท คือ สถานภาพที่เกี่ยวข้องทางสังคม สถานภาพในกลุ่มระดับรองลงมา เช่น ครอบครัว และการจัดระดับชั้นของมนุษย์เองบทบาทของเราจะเป็นตัวกำหนดให้เราแสดงบทบาทออกมาอย่างเหมาะสมต่อบุคคลอื่น เราสามารถที่จะเปิดเผยตนต่อสาธารณชน สังคม และชนชั้นต่างๆ มากมาย และบทบาทจะฝึกให้เรายอมรับบุคคลอื่น โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล (ถวิล ธาราโกชน์ 2532 : 43) ในที่นี้ คณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงทฤษฎีบทบาทของลินตันพอให้ทราบที่มาของบทบาท

3. ทฤษฎีบทบาทของลินตัน

ลินตัน (Ralph Linton) มีแนวคิดหลักว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นตัวกำหนดบทบาทให้มนุษย์ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จำรัส ดั่งสุวรรณ และ ฐิติพงษ์ธรรมมานุสรณ์, 2524 : 47-48) เขาเป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ให้แนวคิดเรื่องสถานภาพ (Status) หรือบทบาท (Role) และมีแนวคิดที่สถานภาพซึ่งหมายถึงฐานะหรือตำแหน่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ กล่าวคือ บุคคลที่อยู่ในฐานะหรือตำแหน่งจะมีภารกิจหรือเจ้าหน้าที่ตามบทบาทของตน ดังนั้น เมื่อมีตำแหน่ง สิ่งที่ควบคู่กับตำแหน่งคือบทบาทของตำแหน่ง ทุก ๆ ตำแหน่งจะต้องมีบทบาทกำกับเปรียบเสมือนเหรียญสองด้านที่ต้องอยู่คู่กัน ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือ

ตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็คือบทบาทนั่นเอง ตำแหน่งเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่ เพราะตำแหน่งก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ และตำแหน่งก่อให้เกิดบทบาท ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่ โดยอาจรวมบทบาทและหน้าที่ของตำแหน่งไว้ด้วยกัน เรียกว่า “บทบาทและหน้าที่” หรือในบางกรณีเรียกสั้น ๆ ว่า “บทบาท” หรือ “หน้าที่” เซคส์เปียร์ เคยเปรียบเทียบไว้ว่า โลกคือละครใหญ่คนคือตัวละคร คนบางคนได้รับบทให้เป็นผู้ดี คนบางคนได้รับบทให้เป็นผู้ร้าย คนบางคนได้รับบทให้เป็นนายกเข้ใจ ต่างคนต่างก็แสดงไปตามบทที่ได้รับเช่นเดียวกัน ผู้ดี ผู้ร้าย และนายกเป็นเสมือนตำแหน่ง บทที่บุคคลดังกล่าวถูกกำหนดให้แสดงก็คือบทบาทนั่นเอง การที่บุคคลได้รับบทบาทให้แสดงเป็นผู้ดี ผู้ร้ายหรือนายกนั้น การแสดงจะสมบทบาทได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับนักแสดง ดังเช่นบทบาทในภาพยนตร์หรือละคร นักแสดงบางคนแสดงได้สมบทบาท แต่บางคนก็แสดงได้ไม่สมบทบาท การที่บุคคลจะสวมบทบาทได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้ คือ วัฒนธรรม ประเพณี และความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้องของลักษณะเฉพาะของสังคม บุคลิกภาพและความจำเป็นของผู้แสดง

4. แบบของบทบาท (Types of Roles)

โดยปกติธรรมดาทั่วไป เมื่อพบคำว่า บทบาท เรามักจะมุ่งถึงผู้แสดงบทบาททางละคร ภาพยนตร์ ดนตรี เป็นคำพูดที่เอามาจากโรงมหรสพต่าง ๆ และผู้แสดงบทบาทก็เป็นพวกคาราทั้งหลาย แต่ในความเป็นจริงแล้ว ในสังคมปัจจุบัน มนุษย์ทุกคนกำลังแสดงบทบาทอยู่ตลอดเวลา เช่น บทบาทพ่อ บทบาทแม่ บทบาทครู และบทบาทอื่นๆ อีกมากมาย การแปลพฤติกรรมของบทบาทที่บุคคลแสดงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินงานร่วมกัน เพราะตามหลักจิตวิทยาว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับในสังคมของตนมากที่สุด และมีบ่อยครั้งที่การแปลพฤติกรรมของบทบาทคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงมาก บางคนอาจแปลว่าพวกนี้เป็นพวกที่ชอบก้าวร้าว (Aggressive) เป็นพวกถ่วงความก้าวหน้า (Detensive) เป็นพวกมีความรอบรู้ (Intellectual) หรือเป็นพวกที่ชอบพูดถึงแต่ตนเองอยู่เสมอ (Egotistical) ซึ่งการแปลพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าเราศึกษาและเรียนรู้ถึงพฤติกรรมในสังคมของมนุษย์ย่อมจะทำให้การแปลพฤติกรรมของบทบาทถูกต้องหรือมีแนวโน้มที่จะถูกต้องตามหลักสังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ถ้าเราศึกษาถึงแบบของบทบาทถูกต้องที่บุคคลแสดงออกมานั้น ย่อมมีอยู่มากมายหลายบทบาทด้วยกัน (ถวิล ธาราโกชน 2532 : 47) แต่โดยทั่วไปแบบของบทบาทจะแบ่งออกเป็น 4 แบบ (Deutsch and Krauss 1965 อ้างใน ถวิล ธาราโกชน 2532 : 48) คือ

4.1 บทบาททางเพศ (Sexual roles) บทบาทนี้นับว่าเป็นบทบาทที่สำคัญมากในสังคมไทย ทั้งนี้ เพราะผู้ใหญ่ส่วนใหญ่มักไม่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศดีพอ และมักจะมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ไม่ดีไม่งาม เด็ก ๆ ไม่ควรจะได้รับรู้ และผู้ใหญ่มักจะขัดขวางไม่ให้เด็กแสดงบทบาททางเพศ ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์(Freud) กล่าวว่า แรงจูงใจที่ทำให้คนเรากระทำการต่าง ๆ นั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากความปรารถนาทางเพศและบทบาททางเพศของมนุษย์เริ่มตั้งแต่วัยทารกหรือตั้งแต่ชีวิตก่อนตัวในมดลูกและจะพัฒนาตามลำดับจนถึงขั้นสมบูรณ์คือมีความรักในเพศตรงข้าม

4.2 บทบาทความเกี่ยวพันทางเครือญาติ (Kinship Roles) เมื่อคนเราเกิดมานอกจากจะได้สถานภาพในสังคมแล้วยังได้สถานภาพในครอบครัวอีกด้วย เช่น เมื่อเป็นเด็กจะมีสถานภาพเป็นบุตรในครอบครัว แสดงบทบาทของความเป็นบุตร แต่เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่อาจจะได้รับสถานภาพเป็นผู้ดูแลครอบครัว และต้องแสดงบทบาทเป็นผู้นำครอบครัว นอกจากนี้อาจแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับญาติคนอื่น ๆ อีกด้วย

4.3 บทบาททางสังคม (Social Roles) เป็นบทบาทหรือหน้าที่ที่สังคมกำหนดขึ้นไว้ให้บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ ได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติหรือคาดหวังว่าจะปฏิบัติ (Expectation) โดยมีปทัสถานทางวัฒนธรรม (Culture Norms) เป็นเกณฑ์ตัดสิน ฉะนั้น เมื่อบุคคลจะมีการเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ทุกคนจึงควรจะได้เรียนรู้และปฏิบัติตามปทัสถานทางวัฒนธรรม แต่ถ้าคนต่อไป

4.4 บทบาททางอาชีพ (Occupational Roles) เป็นบทบาทหนึ่งที่สถานภาพได้กำหนดให้ ซึ่งเมื่อถึงเวลาหนึ่งทุกคนจะต้องแสดงบทบาทนี้และจะต้องแสดงไปตลอดไปตลอดชีวิตหรือบางคนต้องแสดงตลอดชีวิตก็เป็นได้ การแสดงบทบาททางอาชีพนั้นนับได้ว่าเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดจะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ และจะอยู่ได้อย่างมีความสุข ผู้แสดงบทบาทจะต้องคำนึงถึงขอบเขตและหลักการสำคัญของอาชีพนั้นว่า กำหนดให้แสดงบทบาทนั้นอย่างไร เช่น อาชีพแพทย์ก็ต้องรักษาบุคคลทุกคนที่ป่วยให้หายจากโรคโดยคำนึงถึงจรรยาแพทย์เป็นสำคัญ

ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับพระสงฆ์หรือสังฆะ ท่านหมายถึง หมู่ กลุ่ม ชุมชน อาจจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับแรก สังฆะ ในความหมายอย่างกว้างที่สุด ท่านเห็นว่า วิถีของสากลจักรวาล โลกธรรมชาติแวดล้อมและสรรพสิ่ง ต้องอยู่รวมกันอย่างเป็น สหกรณ์ คือพึ่งพาอาศัยกันและเอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน จึงอยู่รวมกันได้ดีมาโดยตลอด ซึ่งเป็นรากฐานของแนวคิดเรื่องธัมมิก

สังคมนิยม ของท่าน ซึ่งบัดนี้ ดร.โดนัลด์ เดสแวนเนอร์ และนักวิชาการรุ่นหลัง ๆ ได้รวบรวมพิมพ์ บทบรรยายและบทวิเคราะห์เรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม” นี้ออกมาแล้วหลายเล่ม

ระดับสอง สังฆะ ในความหมายของวิถีชีวิตของความเป็นอยู่ของหมู่พระภิกษุสงฆ์หรือชีวิตในวัด ซึ่งเน้นหลักการ “กินอยู่อย่างใคร่ครวญสูง” “อยู่อย่างต่ำ กระทำเพื่อผู้อื่น” “ทำงานเต็มสามารถ ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น เจียดส่วนเกินให้ผู้อื่นที่ต้องการ” ซึ่งเป็นหลักการเป็นอยู่อย่างขูดเกลากิเลส ลดละอึดตา สามารถชีวิตให้มีค่าสูงสุดและเข้าถึงพุทธธรรมได้โดยสะดวก ท่านถึงกับทำทนายว่า “คอมมิวนิสต์เข้ามา พุทธศาสนาก็ยังได้” (ในความหมายว่าแก่นแท้พุทธศาสนา คือ ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อตอบโต้รัฐบาลที่ปลุกกระดมว่า “คอมมิวนิสต์มา ศาสนาหมด” โดยไปถือเปลือกนอกเป็นหลัก ดังคำพูดที่ว่า “คอมมิวนิสต์ไม่อาจทำลายหัวใจของพุทธศาสนา คือพระธรรมได้ พระธรรมอยู่ในหัวใจมนุษย์ ไม่ใช่เปลือก เช่น โบสถ์ วิหาร หากพระธรรมที่อยู่ในหัวใจมนุษย์หมดไปเมื่อไร เมื่อนั้นและวินาศ อย่างแท้จริงสิ้นเชิงของมนุษย์” และท่านย้ำว่า “ชาวพุทธนี้แหละจะทำลายพุทธศาสนาเสียเอง เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธรรมวินัยหรือศาสนา นี้ จะอยู่หรือสูญสิ้นไปก็เพราะการกระทำของพุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ถ้าเรามาทำกันผิด ๆ สอนกันผิด ๆ พูดกันผิด ๆ ปฏิบัติกันผิด ๆ นั้นแหละศาสนาหมดแล้วทั้งที่คอมมิวนิสต์ไม่ทันมา ศาสนาก็หมดแล้ว การไม่มีธรรมะ ไม่มีศีลธรรม ไม่มีความเป็นมนุษย์ทางกามารมณ์ ที่กำลังมากขึ้นทุกที ๆ นี้แหละเลวร้ายกว่าคอมมิวนิสต์” “คอมมิวนิสต์เขาอ้างตัวเองอย่างยิ่งว่าเขาเกิดขึ้นมาในโลก เพื่อทำให้โลกนี้มีสันติสุขลัทธิคอมมิวนิสต์ก็มีอุดมคติตามแบบของคอมมิวนิสต์แล้วจนบัดนี้ก็ยังไม่เห็นผล เรามีธรรมะในพุทธศาสนาที่ดีกว่าลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่แล้ว”

ระดับสุดท้าย สังฆะ ในความหมายถึง “การคณะสงฆ์ไทย” ซึ่งมีแบบแผนการปกครอง การจัดการศึกษา การเผยแผ่ และสาธารณูปการ ที่ต้องจัดให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพคุ้มค่า และยั่งยืนนาน ทั้งเหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับพระธรรมวินัยนั้น ท่านอาจารย์พุทธทาส ในฐานะนักคิดนักเขียน ได้เสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการศึกษาและปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ไว้ในบทความชุด “ระดับการปฏิบัติธรรมในประเทศสยาม” (พ.ศ.2477) ซึ่งให้เห็นว่า คุณภาพของพระสำคัญกว่าปริมาณหรือจำนวน และเรียกร้องให้ญาติโยมสนใจ การปฏิบัติของพระสงฆ์ด้วยไม่เพียงแต่ส่งเสริมการเล่าเรียนเท่านั้น แม้การศึกษาส่วนปริยัติ ท่านก็ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ และทันสมัยของศาสนศึกษาของเราว่ากระทำกันอย่างเพียงพอหรือไม่ หากมีความรู้ที่ถูกต้องเพียงพอ ก็จะช่วยให้การประพฤติปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ดีขึ้น ข้อนี้มีความสำคัญเป็นความเจริญและความเสื่อมของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ที่ญาติโยมก็มีส่วนต้องรับผิดชอบด้วย (พระคุษฎี เมธงกุโร ม.ป.ป. : 3-4)

พระไพศาล วิสาโล ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับรัฐบาลว่า รัฐสมัยใหม่นั้นเป็นประหนึ่งเครื่องจักรที่ดำรงอยู่เพื่อตัวมันเอง รัฐสมัยใหม่หาได้สนใจศาสนาไม่ การอุปถัมภ์คณะสงฆ์จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของรัฐเอง หาใช่เพื่อประโยชน์ของศาสนาไม่ ดังนั้นคณะสงฆ์จึงไม่ควรหวังว่าการพึ่งพิงแอบรัฐจะเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาโดยรวม ตรงกันข้ามมีแต่จะทำให้คณะสงฆ์และพระศาสนาอ่อนแอเรียวลงด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่คณะสงฆ์จะต้องวางระยะห่างจากรัฐมากขึ้น โดยพึ่งพิงรัฐน้อยลง กล่าวอย่างเป็นรูปธรรมคือ คณะสงฆ์ควรมีอิสระในการบริหารและการปกครองตนเองมากขึ้น รัฐควรมีบทบาทน้อยลงในกระบวนการแต่งตั้งผู้บริหารคณะสงฆ์ รวมไปถึงจนถึงการเลื่อนสมณศักดิ์ ซึ่งในปัจจุบันแยกไม่ออกจากตำแหน่งผู้บริหารคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ควรมีสำนักงานบริหารคณะสงฆ์ของตนเอง แทนที่จะให้กลไกรัฐ คือ กรมการศาสนาในอดีต และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในปัจจุบัน มาเป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมดังที่เป็นอยู่ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันก็คือการมีอิสระในทางสติปัญญา ทุกวันนี้กล่าวได้ว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือกรมการศาสนาเดิม เป็นแหล่งข้อมูลและความเห็นในเชิงวิชาการเพียงแหล่งเดียวที่ทำได้ของคณะสงฆ์ที่ส่วนกลางแม้แต่ข้อมูลเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์ทั่วประเทศ มหาเถรสมาคมก็ต้องขอจากสำนักงาน ดังกล่าวความเป็นอิสระทางสติปัญญาของคณะสงฆ์จะมีไม่ได้หากขาดสถาบันทางวิชาการของตนเอง ประชาชน มีความกระชับแน่นมากขึ้น ขั้นตอนนี้มีความสำคัญต่อการปฏิรูปคณะสงฆ์ เพราะความเสื่อมของคณะสงฆ์และพุทธศาสนาในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการพึ่งพิงรัฐและห่างเหินจากภาคประชาชน จำเป็นอย่างยิ่งที่คณะสงฆ์จะต้องกลับมาใกล้ชิดกับประชาชนให้มากขึ้น การปรับความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดขึ้นจาก 4 ทิศทาง คือ คณะสงฆ์โน้มเข้าหาประชาชนมากขึ้น ขณะเดียวกันประชาชนก็ต้องโน้มเข้าหาคณะสงฆ์ด้วย ประชาชนโน้มเข้าหาคณะสงฆ์ก็ด้วยการเข้ามาช่วยรับผิดชอบกิจการคณะสงฆ์ หรือมาเป็นผู้อุปถัมภ์คณะสงฆ์มากขึ้น อาทิเช่น งบประมาณด้านการปกครองและการศึกษา แทนที่จะให้รัฐเป็นผู้จัดสรรงบประมาณดังกล่าวเช่นปัจจุบันควรมีองค์กรภาคประชาชนเข้ามาทำหน้าที่นี้แทน โดยอาจใช้องค์กรที่มีอยู่ อาทิ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (ซึ่งจะต้องมีการปฏิรูปให้เป็นตัวแทนของประชาชนมากขึ้น มิใช่กลไกรัฐดังปัจจุบัน) หรือตั้งขึ้นใหม่ เช่น ประชาคมจังหวัด โดยมีหน้าที่ทำนุบำรุงกิจการด้านศาสนาและคณะสงฆ์ด้วย นอกเหนือจากความรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา และสิ่งแวดล้อมในจังหวัด

น้อย ลายคราม และ สุบรรณ จันทบุตร (2539 : 166-170) ได้เสนอวิธีการบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ไว้ดังนี้ เจ้าอาวาส หรือ สมภาร คือผู้นำของภิกษุสงฆ์สามเณร และคฤหัสถ์ ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข

และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา ดูแลแนะนำ สั่งสอนพระภิกษุ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงใจกันปฏิบัติ ศาสนกิจดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง สันติสุขและมั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรม ศีลธรรมอันดี จริยธรรม และภาวนาธรรม คือ วิปัสสนากรรมฐานแก่ชุมชน และประชาชนทั้ง ใกล้และไกลให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ก่อนจะไป ผูกใคร ให้ผูกตนเองตัวอย่างที่ดีของเรา” ด้วยเหตุนี้ เจ้าอาวาสหรือสมภารวัดจะต้องมีศาสตร์ และมีศิลป์ ในการบริหารและจัดการวัดของท่าน

ศาสตร์ ในการบริหารและการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ ซึ่งจะต้องบริหารและจัดการในเชิงรุก เพื่อให้ได้ผลเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพ

ศิลป์ ในการบริหารและการจัดการ ประกอบด้วย ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน มีศิลปะในการพูดที่ดี โน้มน้าวได้เก่ง การที่จะนำพาวัดให้เป็น ศูนย์กลางชุมชนรอบ ๆ วัด โดยวิธีการจัดตั้งสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ของท่านจะต้องเข้ามา สร้างอุดมการณ์ลดละเลิกอบายมุขก่อนรับเข้าเป็นสมาชิก หลวงพ่อมหาบัว วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี รวมกลุ่มชาวบ้านให้สามัคคีทำกิจกรรมลดละเลิกอบายมุข โดยวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแบบอย่างของหลักการพระพุทธศาสนา โดยบริหารและจัดการวัดให้เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ให้เป็นศูนย์รวมการปฏิบัติธรรม วัดเป็นต้นแบบแห่งความสะอาด ความสว่าง และความสงบ หลวงพ่อวัดป่าตาราภิรมย์ เจ้าคุณธรรมดิลก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งมูลนิธิต่าง ๆ ช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวเขา ทั้งด้านการเรียน การอาชีพ ตลอดจนจนการบริหารและการจัดการ วัดให้ร่มรื่น มีคำขวัญ คดีเตือนใจ ล้วนแล้วแต่เป็นการพัฒนาจิตใจของผู้เข้าไปสัมผัสบรรยากาศ ที่ประทับใจทั้งสิ้น หลวงพ่อมงคลหรือเจ้าคุณอุดมกิตติมงคล วัดบุพผาราม อำเภอเมือง เชียงใหม่ รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ บริหารและจัดการวัดโดยออกไปเยี่ยมเยียนเผยแผ่ ธรรม จัดกิจกรรมทั้งด้านธรรมและอาชีพกับกลุ่มประชาชน ดึงประชาชนเข้าวัด จัดวัดให้เป็น ศูนย์ส่งเสริมอาชีพ สงเคราะห์โดยพัฒนาจิตใจ พัฒนาสังคม และพัฒนาเศรษฐกิจ ตามอุดมการณ์แผ่นดินทอง จนได้รับฉายาว่าพระของประชาชน เพราะท่านทำหน้าที่ของวัดให้ เป็นศูนย์กลางชุมชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจได้อย่างสมบูรณ์ หลวงพ่อจรัญ หรือเจ้าคุณราชสุทธิ ญาณมงคล เจ้าอาวาสวัดอัมพวันสามารถบริหารและจัดการวัดให้เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน ชำราชาการ รวมไปถึงบรรดาพระ เณร สหธรรมิกด้วยกัน

หลวงพ่от่าน มีเทคนิควิธีการบริหารและการจัดการที่นำศึกษา โดยท่านเสนอประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัดของท่าน ซึ่งจะมีให้ศึกษาทำยบทความนี้ หลวงพ่อธัมมชโย และหลวงพ่อดัตตชีโว เจ้าอาวาสวัดธรรมกาย และรองเจ้าอาวาส จังหวัดปทุมธานี มีเทคนิคและวิธีการในการบริหารการจัดการวัด โดยยึดหลักการของพุทธศาสนา คือ สมาธิ ปัญญา ในทางปฏิบัติ การคัดเลือกคุณสมบัติพระภิกษุใหม่เข้ามาบวชเพื่อสืบพระศาสนา จะต้องผ่านการทดสอบหลายขั้นตอน มิใช่เพียงแค่ศรัทธาท่านั้น และวัดธรรมกายปฏิบัติธรรมดูว่าจะมากมายด้วยพรและธรรมทายาททั้งหลาย แต่ท่านก็มีกฎกติกา มารยาทในการถือปฏิบัติร่วมกัน เป็นแถวเป็นแนว เป็นระเบียบ สะอาด สงบ และสว่าง หลายคนคิดว่าเป็นการสร้างภาพ หากแต่ลึก ๆ แล้วคือการเดินตามหลักใคร่สิกขานั่นเอง มิใช่อยู่ที่การจัดที่ยิ่งใหญ่อลังการทั้งบริเวณ สถานที่ หากแต่อยู่ที่การพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ ความประทับใจเกิดขึ้นกับกิจกรรมที่เป็นลักษณะ “ในชีวิตเพิ่งพบกับความประทับใจในกิจกรรมและบรรยากาศ”

นายแพทย์คม บ้องขันธุ์ ได้เสนอแนวทางการบริหารและการจัดการในการพัฒนาไว้ 6 ชั้น จับจุด จ่อไฟ ใส่เชื้อ เกื้อกูล หนุนเนื่อง และยั่งยืน

1. จับจุด หมายถึง การเริ่มต้นการพัฒนา ที่ถูกต้องเหมาะสม การเริ่มต้นที่ดีต้องเริ่มที่ผู้นำ สังคมไทยต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นที่ศรัทธาและปัญญา ผู้นำคือผู้สร้างศรัทธา และใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา

2. จ่อไฟ หมายถึง การจุดประกายให้เกิดศรัทธากับมวลสมาชิก หรือประกายอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นในหัวใจของสมาชิก เมื่อเกิดศรัทธาการพัฒนาจะเริ่มต้น เมื่อยังไม่ศรัทธาการพัฒนาจะยังไม่เริ่มต้นผู้นำเจ้าอาวาส จะต้องจุดประกายที่ตนเองก่อนแล้วจุดประกายให้กับพระเถระในวัด ประชาชนรอบ ๆ วัด ในที่นี้หมายถึงการเริ่มต้นที่ใจนั่นเอง

3. ใส่เชื้อ คือ การจัดประสบการณ์การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้กับกลุ่ม เช่น กิจกรรมการบวชเรียน การศึกษาปฏิบัติธรรม การส่งเสริมกลุ่มสหกรณ์ การทำวัตรสวดมนต์ ฯลฯ

4. เกื้อกูล หมายถึง การสนับสนุนร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ เช่น การร่วมมือกันในลักษณะ “บวร” มีทั้งองค์การภาครัฐ-เอกชน สนับสนุนร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง

5. หนุนเนื่อง หมายถึง การเติบโตของกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีสมาชิกเพิ่มขึ้น กิจกรรมขยายผลเพิ่มขึ้น อุดมการณ์เหนียวแน่นขึ้น มีกิจกรรมเผยแพร่เพิ่มขึ้น

6. ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกอย่างเป็นอุดมการณ์อยู่ในใจของทุก ๆ คน ในชุมชนนั้น มีการพัฒนาสร้างสรรค์ไปโดยลำดับสร้างความคิดก้าวไกลในการบริหารและการจัดการวัดด้วยกิจกรรม

กิจกรรมเป็นหัวใจของการพัฒนา เป็นหัวใจของการบริหารและการจัดการทุก ๆ กิจกรรมจะต้องมีความหมาย เกิดการศึกษา เกิดการเรียนรู้ และนำไปสู่คุณภาพชีวิต กิจกรรมเป็นภาคปฏิบัติเป็นส่วนที่จะส่งผลกระทบต่อต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2539 : 119-125) ยังได้ชี้แนะบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้ ดังนี้

1. สงฆ์ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้นี้เป็นประเด็นสำคัญที่สุดที่จะทำให้การพระศาสนามีความเข้มแข็งถ้าพระสงฆ์ต่างองค์ต่างอยู่ หรือแตกความสามัคคีกัน หรือถูกปกครองแบบขาดความสุข และขาดพลังในการที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยไว้เพื่อให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีการพบปะกันเป็นประจำไม่ปลีกตัวอยู่ผู้เดียว มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีวิธีพูดจาปฏิบัติต่อกันที่จะยังความเป็นปึกแผ่นของหมู่คณะ วัตถุประสงค์ของการบวชคือเพื่อเรียนรู้ ดังที่ใช้คำว่า “บวชเรียน” เป็นสงฆ์จึงต้องเรียนรู้ ถ้าไม่เรียนรู้ก็ไม่ใช้สงฆ์ฉะนั้นสงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ ถ้าคิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนไปจากนี้ด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม การพระศาสนาก็จะอ่อนแอ หรือถึงเสื่อมสลายไปได้ที่นี้ถ้าสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตามเกิดความไม่ปรกติหรือสภาวะไร้สันติปัญญาก็ต้องตามไปเข้าใจ ไม่ว่าเหตุปัจจัยจะเป็นโครงสร้างทางสังคมหรืออะไรเพื่อสร้างระบบสังคมที่คนทั้งหมดอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข นี่คือหลักการของศีล ถ้าตามหลักการนี้ศีลก็มีความหมายใหญ่มาก แต่ถ้าศีลเป็นแต่การให้ศีลและรับศีล 5 ข้อ เสร็จแล้วถือเป็นเสร็จธุระอะไรจะเกิดขึ้นกับสังคมก็ช่างฉันไม่เกี่ยว ถ้าอย่างนั้นศีลก็จะมีคามหมายแคบ และผู้คนจะให้ความสนใจน้อยลง เพราะเห็นว่าไม่มีน้ำยา แก้ปัญหาไม่ได้จริง ถ้ากลับไปหาหลักการว่าศีล คือระบบสังคมที่คนทั้งหมดอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขแล้วไซ้รื่องศีลจะยกระดับความสำคัญใหญ่คับฟ้าเลย เพราะนั่นคือสิ่งที่สำคัญที่สุดที่สุดของมนุษยชาติ และเป็นสิ่งที่มนุษยชาติจะต้องเรียนรู้เพื่อสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข ฉะนั้นในสังคมปัจจุบันการเรียนรู้ของสงฆ์ควรจะเรียนรู้ใน 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ เรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ เรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอนเรียนรู้การติดต่อสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกมีอนุสาสนีปาฏิหาริย์นั่นเอง ในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

2. การศึกษาของพระสงฆ์ ตามที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาของพระสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ซึ่งควรที่จะเป็นเรื่องที่อยู่ในนโยบายของรัฐบาล ในแผนการศึกษาแห่งชาติ มีการคิดหลักสูตรที่ดีที่สุดจะพึงคิดกันได้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันคิดหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์ รวมทั้งสร้างครุบาอาจารย์ที่เชี่ยวชาญ สามารถ

ค้นคว้าวิจัยได้เพื่อเป็นกำลังสร้างความเข้มแข็งให้แก่การศึกษาของพระสงฆ์และของฆราวาสด้วย

3. การทำวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญสูงสุดของวัด คือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพราะถ้าเป็นดังนี้ก็เท่ากับวัดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมเข้มแข็ง ซึ่งมีความสำคัญที่สุดต่อการบังเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคมดังกล่าวแล้ว หากวัดลอยตัวจากโครงสร้างของชุมชน หรือย้ายไปอยู่ในโครงสร้างอื่น ผลก็คือชุมชนอ่อนแอ สังคมอ่อนแอ เนื่องจากชุมชนเป็นโครงสร้างทางศาสนาด้วย

4. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษากำลังรอการปฏิรูปให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาคนให้เต็มตามศักยภาพของความเป็นมนุษย์ วัดบางวัดที่มีความพร้อม โดยมีพระสงฆ์ที่สนใจและมีความสามารถควรจัดให้มีโรงเรียน โดยพยายามคิดหลักสูตรให้ดีกว่าเท่าที่มีอยู่ในโรงเรียนของรัฐบาล โดยตั้งคำถามว่าโรงเรียนที่ดีที่สุดควรเป็นอย่างไร แสวงหาคำตอบต่อคำถามนี้ แล้วจัดการศึกษาที่ดีที่สุด ทำการวิเคราะห์วิจัยศึกษาที่ทำอยู่ แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น ๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ทำซ้ำ ๆ จำเจเหมือนเดิม โดยเฉพาะมีการคิดการศึกษาเพื่อชุมชนดังได้กล่าวมาแล้วในตอนที่แล้ว วัดก็สามารถทำประโยชน์ที่สำคัญต่อสังคมอย่างยิ่ง

5. พระสงฆ์กับการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ขณะนี้ความรุนแรง (Violence) กำลังเป็นปัญหาใหญ่ทั่วโลก พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าที่เรียกว่าความรุนแรงหมายถึงอะไร มีขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุอะไร มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างใดบ้าง วิธีใดได้ผล วิธีใดไม่ได้ผลในเรื่องอะไร จะพัฒนาวิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นได้อย่างไร ในสมัยปัจจุบันที่ประชากรเพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลงและมีการเร่งการแสวงหาผลประโยชน์ การกระทบกระทั่งและความขัดแย้งย่อมเพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งที่รุนแรงมากอย่างหนึ่งคือ เรื่องการแย่งชิงทรัพยากร กฎหมายและการใช้อำนาจรัฐที่กระทบชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรที่ยากจนก่อให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงยิ่ง เช่น การขับไล่ออกจากที่ที่เขาเคยอยู่มาก่อน เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าสงวน หรือการโยกย้ายราษฎรออกจากลุ่มน้ำที่เขาเคยอยู่มาก่อน เนื่องจากการสร้างเขื่อน ความขัดแย้งทำนองนี้ยากต่อการป้องกันแก้ไข เพราะอะไรที่กฎหมายเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ทำตามกฎหมาย แต่การทำตามกฎหมายนั้นก็กระทบชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างรุนแรงเรื่องมันไม่ใช่ใครผิดใครถูกแต่ก็เป็นความขัดแย้งรุนแรง ซึ่งอาจจะปะทุเป็นความรุนแรงนองเลือดได้ง่าย ๆ ด้วยสันติวิธีได้ก็ต่อเมื่อพระมีความรู้และมีการเรียนรู้

6. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วิฤติการณ์สิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ กระแสนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลกและจะใหญ่

มากขึ้น จะให้ญาติตั้งปรัชญา ศาสนา วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาเชื่อมโยง จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่ศาสนาจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ที่ดีที่สุดคือพระสงฆ์พยายามศึกษาให้เข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิถีแก้ไข ยิ่งเข้าใจได้ลึกซึ้งที่สุดได้เท่าไรยิ่งดี จะได้สอนประชาชนได้ถูกต้องในด้านปฏิบัติที่ใกล้ตัวที่สุด คือ ภายในบริเวณวัด ถ้าวัดทุกวัดปลูกต้นไม้ให้มากที่สุด ให้สะอาดและร่มเย็น ก็จะเป็นสัปปายะให้คนอยากเข้าวัด จิตใจก็จะได้สงบมีความสุขขึ้นและใกล้พระมากขึ้น ธรรมชาติก็เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง คณะสงฆ์ผู้บริหารประเทศ ผู้ว่าราชการจังหวัด ตลอดจนขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรร่วมกันรณรงค์ให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในวัดทุกวัดทั่วประเทศ และสื่อมวลชนควรติดตามรายงานผลว่ามีวัดที่วัดและที่ได้ทำการที่วัดทั้ง 3,000 บาท วัดจะมีต้นไม้ขึ้นเต็มบริเวณ นอกจากจะเป็นการเติมป่าให้แผ่นดิน และเติมออกซิเจนให้หายใจของมนุษย์แล้ว ยังเป็นการให้การศึกษาแก่คนนอกวัด ให้ปฏิบัติตามด้วย นอกจากนั้น พระสงฆ์และวัดยังอาจหนุนช่วยขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่กำลังมีกิจกรรมต่าง ๆ ในทางที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป

7. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพย์สินอันมีค่ายิ่งของสังคมมีทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้าง ศาสนสถาน เงิน ครุฑธา คำถามคือจะมีการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะทำให้ทรัพยากรทั้งหมดเหล่านี้ก่อประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพุทธศาสนา เจ้าอาวาสคงมีความสามารถในการจัดการแตกต่างกันแต่ก็คงจะเป็นการยากมากที่เจ้าอาวาสจะสามารถจัดการได้ดี ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้ากับพระสงฆ์สาวกไม่ได้เป็นผู้บริหารวัด มีคนสร้างวัด เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขา ผู้สร้างวัดเหล่านี้เป็นผู้จัดการวัดและทูลเชิญพระพุทธองค์และนิมนต์พระสงฆ์สาวกมาพัก พระพุทธองค์กับพระสงฆ์สาวกไม่ได้เป็นของวัด และไม่อยู่ติดวัดหากมีพุทธดำเนินจาริกไปทรงสั่งสอนตามนิคมความต่าง ๆ ตอนท่านปัญญานันทะเป็นเจ้าอาวาสที่วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ ท่านว่าท่านไม่ได้จัดการวัดเลย เจ้าขึ้น สิโรรส เป็นผู้จัดการดูแลทุกอย่าง ท่านใช้เวลาเทศน์อย่างเดียว วัดควรมีการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะดีที่สุดถูกต้องที่สุด นี่เป็นโจทย์ที่มีค่ามหาศาล คณะสงฆ์ พุทธบริษัท และรัฐบาล ควรจะร่วมกันคิด อาจขอให้การวิจัยว่าควรมีการบริหารจัดการวัดอย่างไรจึงจะดีที่สุดถูกต้องที่สุด

8. การสอดส่องดูแลพระสงฆ์ ภาษิตที่ว่า “ชั่วช่างชีดีช่างสงฆ์” ต้องถือว่าเป็นพุทธภาษิต ไม่ใช่สุภาษิต เพราะตรงข้ามกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนให้พุทธบริษัท 4 ร่วมมือกัน ซึ่งอาจบ่งยอหลงเหลือ 2 คือ พระและฆราวาสไม่ควรแยกจากกัน ควรพึ่งพาอาศัยกันตรวจสอบซึ่งกันและกันหากฆราวาสไม่มีความรู้ในเรื่องศาสนา ไม่มีความสัมพันธ์ในทางที่ถูกต้องกับพระและวัด

ทำนอง “ชั่วช่างซีดีช่างสงฆ์” พระก็เข้าไปสู่ความไม่ถูกต้องได้ง่าย พุทธบริษัทที่เป็นฆราวาสควรเอาใจใส่ สอดส่องและร่วมมือกับพระในการจรรโลงพระศาสนาเพื่อสังคม

นี่เป็นเพียงตัวอย่างบทบาทของพระและวัดที่มีต่อสังคม อาจมีเรื่องอื่น ๆ อีกมากมายที่พระสงฆ์ปฏิบัติอยู่แต่ไม่ปรากฏต่อสาธารณชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “การพัฒนา” นั้นมีหลายความหมายอาจกำหนดพิจารณาได้ 4 ความหมาย สำคัญมีดังนี้

1. การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ โดยตั้งใจเปลี่ยนแปลง มีการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล มีขั้นตอน กำหนดขึ้นล่วงหน้า การเปลี่ยนแปลงที่จะให้ได้ผลนั้นต้องทำการปรับปรุงที่ตัวระบบต่าง ๆ ของสังคมนั้นเพื่อให้มีประสิทธิภาพและสมรรถภาพสูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงในเรื่องหนึ่งหรือระบบหนึ่งจะเกิดผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่นหรือระบบอื่นด้วย (อมร รักษาสัตย์ 2552 : 191-192)

2. การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ การพัฒนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน โนมน้าวและกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีโครงการที่ได้วางขึ้นเพื่อปฏิบัติการให้บรรลุผลตามเป้าหมายด้วยกลวิธีการทำงานพัฒนาต่าง ๆ เป็นความพยายามที่ตั้งใจกระทำเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างของประชากรเป้าหมาย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ 2526 : 94)

3. การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยี การพัฒนาซึ่งมีลักษณะเป็นการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีการผลิตของระบบอุตสาหกรรม โดยวิธีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปใช้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทันที มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาด้วย ทำให้สังคมมีความทันสมัย ค่านิยม การพัฒนามีความหมายที่เป็นไปตามค่านิยมที่ใช้ในการพิจารณา เช่น แก่นแท้จริยคุณการณ ค่านิยมทางการพัฒนาของสังคมมนุษย์ในปัจจุบัน คือ ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความสะดวกสบายทางวัตถุและชีวิตที่มีคุณภาพ เป็นต้น (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ 2526: 94-95)

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดจุดหมายหรือเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการบรรลุสิ่งที่ปรารถนาหรือเป็นไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ระบบกระทำการอย่างมีแบบแผน หรือการชักชวน หรือการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

คำอธิบายเกี่ยวกับการเกิดพัฒนาการขึ้นในสังคมมีหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ทฤษฎีการแพร่กระจาย ทฤษฎีการขัดแย้งและทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เป็นต้น ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะแต่ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural and Functional Theory) ผู้นำของกลุ่มทฤษฎีนี้ชื่อ ทัลคอตส์ทพาร์สันส์ (Talcott Parsons) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ความคิดพื้นฐานการเกิดการพัฒนาสังคมของทฤษฎีกลุ่มนี้มีความเห็นว่า สังคมมนุษย์ที่ดำรงอยู่ได้ เพราะว่ามีโครงสร้าง คือ ทุกสังคมจะต้องมีโครงสร้าง (Social Structure) มีการจัดระเบียบในสังคม (Social Organization) ทั้งหมดมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม อาจเป็นไปในทางความร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Co-Operation) แข่งขัน (Competition) ขัดแย้ง (Conflict) หรือประนีประนอม เรียกว่า โครงสร้างของสังคม และภายในสังคมนั้นมีการทำหน้าที่ (Function) ต่าง ๆ อย่างมีระบบ (System) (สนิท สมัครการ 2518 : 25)

ลักษณะสำคัญของสังคม คือ การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบ ความมีระเบียบเกิดจากการประพฤติปฏิบัติตามปทัสฐาน บทบาทและสถานภาพหรือฐานะทางสังคม การประสานความสัมพันธ์กันภายในสังคม มีความมุ่งหมายไปสู่การดำรงคงอยู่ของสังคมในที่สุด โดยมีโครงสร้างเป็นส่วนประกอบ (ไพบูลย์ ช่างเรียง 2516 : 179)

โครงสร้างจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคม จะเป็นไปในทางสนับสนุนให้บุคคลยอมรับระเบียบ สิทธิและหน้าที่ของตนตลอดจนทำหน้าที่ประกันความมั่นคงให้ความพอใจในชีวิตของบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ จะเป็นไปอย่างราบรื่นและมีความพอใจเนื่องจากความต้องการและความคาดหวังต่าง ๆ ของตนได้รับการตอบสนอง (ไพบูลย์ ช่างเรียง 2516 : 178) กันเพื่อเสนอสนองประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ความสำคัญประกอบด้วย ประชากรเป็นพื้นฐาน มีกิจกรรมการกระทำและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมที่มีต่อกัน ในฐานะบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม ชนชั้นกับชนชั้น ฯลฯ (พิทยา สายหู 2525 : 12)

กิจกรรมของระบบย่อยต่าง ๆ ที่สำคัญทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการอันจำเป็นของบุคคลทุกสังคมมนุษย์ ได้แก่ กิจกรรมทางการเมืองการปกครอง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางการศึกษาอบรม กิจกรรมทางการป้องกันรักษาและบำรุงสุขภาพ กิจกรรมความเชื่อและศาสนา กิจกรรมทางครอบครัวและเครือญาติพี่น้องทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน (สนิท สมัครการ 2519 : 26-27) สังคมจึงได้สร้างระเบียบปฏิบัติที่ถือว่ามีความสำคัญยิ่งสำหรับสังคม เป็นสถาบันเพื่อให้มีตัวแทนทำหน้าที่ในกิจกรรมนั้น ๆ อย่างเป็นระบบต่อเมื่อประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ

สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา เป็นต้น นับว่าเป็นสถาบันหลักมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่สังคมส่วนรวมให้ดำรงอยู่สืบไป

นักทฤษฎีกลุ่มนี้มองสังคมเป็นทั้งระบบ ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม โดยพิจารณาทั้งระบบสังคมว่า ตามความเป็นจริงแล้วสังคมมิได้นิ่ง มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น จากการเพิ่มจำนวนประชากร การยืมหรือนำวัฒนธรรมของชาติอื่นมาใช้ การค้นคิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ การเกิดภัยพิบัติในสังคม หรือสาเหตุจากภายนอกสังคมนั้น เป็นต้น การที่จะให้ระบบย่อยต่าง ๆ สามารถทำหน้าที่ไปได้อย่างปกติราบรื่น ต้องมีการรับเอาสิ่งใหม่ ๆ มาผสมผสานใช้ปฏิบัติ ขณะเดียวกันต้องการปรับตัวอยู่เสมอเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงการปรับตัวอย่างหนึ่งของสังคม คือ การจำแนกแจกแจงบทบาทของบุคคลเพื่อให้มีหน่วยสังคมที่มีอิสระแก่คนจำนวนมากขึ้น และการผสมผสานทางวัฒนธรรมเพื่อลดการขัดแย้งของคนในสังคมนำไปสู่การรักษาบูรณภาพ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2552 : 3-4) ถ้าคนส่วนมากมีความไม่พอใจต่อสถานการณ์ในสังคมของตนเองมีความต้องการจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ทำให้สังคมขาดดุลยภาพซึ่งอาจมีผลทำให้เกิดความไม่สงบในสังคมได้ หน่วยสังคมที่มีหน้าที่ควบคุมสถานการณ์ เช่น สถาบันการเมืองการปกครองต้องเข้ามาจัดการแก้ไข นอกจากนี้สถาบันศาสนาอาจเข้ามาทำหน้าที่ลดความตึงเครียดหรือการขัดแย้ง

ทฤษฎีการพัฒนาสังคมของ พาร์สันส์ มีความเห็นว่า รูปแบบสังคมที่พัฒนาแล้วและอัตราการพัฒนาก็คืออาจแตกต่างกันได้ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเพราะว่าแต่ละสังคมมีปัจจัยต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน เช่น สภาพก่อนการพัฒนา ระดับแห่งความเจริญก้าวหน้าในระยะแรกเริ่มแนวทางการพัฒนาหรือวิธีการพัฒนา แรงจูงใจหรือแรงผลักดัน ความพร้อมหรือเหตุการณ์สนับสนุน (2552 : 5)

ดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงมุ่งเน้นที่ระบบสังคม เพราะว่าสังคมมนุษย์ประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ ที่สนับสนุนและพึ่งพาซึ่งกันและกัน หากว่าระบบสังคมย่อยระบบใดระบบหนึ่งมีข้อบกพร่อง ขัดแย้ง หรือไม่ประสานกันก็จะทำให้สังคมส่วนรวมได้รับผลกระทบกระเทือนไปด้วยเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาก็เพื่อจะให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นช่วยทำให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้านผลของความสัมพันธ์จะดีขึ้นหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสมาชิกภายในสังคมและคุณภาพของระบบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสัมพันธ์นั้น ๆ (สุนทรี โคมิน 2522 : 44)

รูปแบบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

เนื่องจากการพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปรัชญา การกำหนดความหมาย เป้าหมายและการวัดผลการพัฒนานั้น เป็นการกระทำและการตัดสินใจ ใช้ค่านิยมเป็นพื้นฐานในการกำหนด (Value Judgment) เพราะฉะนั้นความหมายของเป้าหมายตลอดจนแนวทางของการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานหรืออุดมการณ์ของแต่ละสังคมและกาลเวลา (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ 2527 : 2) การใช้รูปแบบความคิดเรื่อง การพัฒนานับว่ามีปัญหา มีผู้แสดงความคิดเห็นแตกต่างกันตามความคิดพื้นฐานต่างกัน วิเคราะห์หรือออกไปเป็น 10 แบบสรุปสาระแนวความคิดมีดังต่อไปนี้

1. แบบการพิจารณาปัจจัยต้นเหตุ
2. แบบการพิจารณาโดยใช้ตัวแบบของสังคมตะวันตก
3. แบบการพิจารณาโดยใช้ขั้นตอนของสภาวะการพัฒนา
4. แบบการพิจารณาเน้นการรับใช้และปรับใช้
5. แบบการพิจารณาที่ตัวบุคคลเป็นหลัก
6. แบบการพิจารณาโดยจำแนกลำดับความแตกต่างระหว่างสังคมต่าง ๆ
7. แบบการวิเคราะห์ประติมากรรมปัจจัยหลัก
8. แบบการพิจารณาโดยมองภาวะพัฒนาในฐานะที่เป็นคุณค่าทางสังคม
9. แบบการพิจารณาถึงการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาโดยเฉพาะเจาะจง
10. แบบการพิจารณาทั้งระบบ

ต้องทำหน้าที 4 ประการ อย่างมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน คือ

1. การรับและปรับปรุงให้สอดคล้อง
2. การผสมผสานเพื่อบูรณาการ
3. การแก้ไขการขัดแย้งเพื่อความดำรงคงอยู่
4. การบรรลุเป้าหมายความต้องการของสังคม

บทบาทของศาสนากับการพัฒนาสังคม

สถาบันศาสนา เป็นระบบย่อยส่วนหนึ่งของสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่จะให้มีประสิทธิภาพ เพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงของสังคม จำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงความสำคัญในบทบาทของศาสนาซึ่งมีความสัมพันธ์กับกิจกรรม เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง (สมบูรณ สุขสำราญ 2527 : 1-2) สถาบันศาสนามีหน้าที่ต่อปัจเจกบุคคลและสังคมดังต่อไปนี้ ให้คำตอบในความสงสัยเมื่อประสบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิต ในขณะที่วิทยาการสมัยใหม่ไม่สามารถหาเหตุผลได้ บำรุงขวัญ ให้ความหวังความเชื่อมั่นและ

ผ่านคลายความตึงเครียดทางจิตใจให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่รุนแรงได้ เป็นสื่อกลางของการอบรม การเรียนรู้ ความเป็นระเบียบ การปฏิบัติตน เพื่อให้สอดคล้องกับปทัสถานและค่านิยมในสังคมรวบรวมและหล่อหลอมขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ อีกทั้งระบบความเชื่อย่อยที่ต่างกันให้เป็นเอกภาพ สร้างบูรณาการภายในชาติรักษาและดำรงการสืบต่อวัฒนธรรมประจำชาติสร้างความรู้สึกร่วมกันเพื่อให้เป็นประชาชาติเดียวกันเสริมสร้างบทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชน รวมไปถึงกิจกรรมการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการศึกษา รักษาและเพิ่มพูนความมั่นคงของสังคม (Elizabeth K. Nottingham 196 : 13-14)

สำหรับประเทศไทยโครงสร้างทางศาสนาของสังคมไทย คือ พระพุทธศาสนา การนำพระพุทธศาสนาในเรื่องศีลธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่งมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ถ้าคนในชาติขาดศีลธรรมแล้วไม่ว่าจะพัฒนาไปในด้านใดย่อมจะบกพร่องและไม่สมบูรณ์ และจะยิ่งพัฒนาไปในเป้าหมายที่ผิดโดยอาจจะมุ่งพัฒนาไปในทำนองที่เห็นว่าความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมีความสำคัญมากกว่าความเจริญในทางปัญญาและจิตใจ ดังนั้นพระธรรมและพระสงฆ์ จึงมีบทบาทเป็นสื่อในการพัฒนาชาติไทยและสืบต่อพระพุทธศาสนา (ป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2514 : 46-48)

ความคิดเห็นดังกล่าว เป็นการสอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาสังคมไว้ว่า การพัฒนามีขึ้นเพื่อประชาชนเอง ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้วย การพัฒนาจะประสบความสำเร็จสมบูรณ์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าปราศจากการให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาแก่ประเทศที่กำลังพัฒนา จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยต้องมุ่งไปที่การช่วยให้ประชาชนได้เข้าใจเหตุและผลของปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ปลุกให้เขารู้สึกว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีสิทธิ เสรีภาพและมีสิทธิที่จะเรียกร้องความยุติธรรมจากสังคมได้ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 2516 : 5)

โดยที่สถาบันศาสนา เป็นระบบย่อยส่วนหนึ่งของระบบสังคมเป็นพลังที่มีอำนาจให้ความรู้สึกลึกซึ้ง มีสิทธิพลทางด้านจิตใจและวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์มากที่สุด ส่งเสริมเศรษฐกิจความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมและความมั่นคงของสังคม (McGuire 1981 : 1) เพราะฉะนั้นรูปแบบในการศึกษาครั้งนี้ใช้ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

บทบาทของพระสงฆ์ที่พึงมีต่อสังคมควรมีขอบเขตอย่างไรในหมู่พระภิกษุ มีทรรศนะแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย (บรรพต วีระชัย และคณะ 2523 : 28-29) คือ ทรรศนะที่หนึ่ง เห็นว่า

พระสงฆ์ควรมุ่งปฏิบัติเพื่อโมกขธรรม คือ ความหลุดพ้นจากการเวียนว่าย ตายเกิด ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับทางโลกเกินกว่าจำเป็น ทรรคคนที่สอง เห็นว่าพระสงฆ์ควรปฏิบัติภารกิจบางประการ ซึ่งจะก่อให้เกิดสาธารณประโยชน์ แต่ให้เหมาะสมกับสมณเพศและเป็นกิจที่ไม่ก้าวก่าฝายอาณาจักร ทรรคคนที่สาม เห็นว่าพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อสังคมมีความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทอย่างเต็มที่ในกิจการต่าง ๆ รวมทั้งเกิดการบ้านเมือง ดังนั้น บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ต่อการบริการสังคมนั้น ควรมีขอบเขตแค่ไหนเพียงใดหาข้อยุติไม่ได้ขึ้นอยู่กับทรรคของพระภิกษุแต่ละรูป

สมบูรณ สุขสำราญ ได้ทำการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบท ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า มีพระสงฆ์นักพัฒนาจำนวนมากเป็นพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างไม่เป็นทางการ คือ มิได้อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาล เข้าดำเนินงานโดยมีความสำนึกที่รับผิดชอบต่อสังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้ปฏิบัติมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี มีทั้งสังกัดมหานิกายและธรรมยุตินิกาย และได้ทำการศึกษา ทรรคของท่านในการพัฒนาสังคม ทั้งจากการสัมภาษณ์และเอกสารที่ท่านได้เขียนเผยแพร่ โดยเฉพาะจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดเลย จังหวัดสกลนคร บางจังหวัดมีตั้งแต่เจ้าคณะจังหวัดลงมาจนถึงเจ้าอาวาสวัด ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเมื่อชาวบ้านมีความทุกข์ยากเดือดร้อน โดยความช่วยเหลือทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยมีความคิดเห็นว่าสถาบันสงฆ์จะไร้ประโยชน์และไม่มีความหมาย ถ้าพระสงฆ์ไม่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โครงการพัฒนาสังคมพระสงฆ์ในภาคอีสานนิยมทำโครงการพัฒนา เรื่อง การประกอบอาชีพ การศึกษา และการส่งเสริมสุขภาพอนามัย การประกอบอาชีพ ได้แก่ การแจกเมล็ดพันธุ์ การให้ปุ๋ย การจัดตั้งสหกรณ์ ร้านค้าธนาคารข้าว และธนาคารควาย

การศึกษา ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็ก โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สอนเย็บปักถักร้อย สอนเย็บผ้าสตรี การตัดการตัดและซอยผม การซ่อมเครื่องยนต์ การซ่อมวิทยุและโทรทัศน์ การทอผ้า การทอเสื่อ และการแนะนำวิชาการเกษตรแผนใหม่ การส่งเสริมสุขภาพอนามัย ได้แก่ การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของโภชนาการและการสุขภาพ

การบริหารโครงการ เนื่องด้วยแต่ละจังหวัดมีสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่จะจัดทำและบริหารไม่เหมือนกัน บางจังหวัดให้แต่ละวัดในหมู่บ้านเป็นผู้ศึกษาความต้องการของชาวบ้าน ส่วนใหญ่พระสงฆ์ที่เป็นนักพัฒนาจะศึกษาสภาพของชีวิตชาวบ้านว่ามีความเป็นอยู่อย่างไรแล้วจึงคิดริเริ่มโครงการนั้น ๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน บางจังหวัดได้มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมคิดกับชาวบ้านและดำเนินการร่วมกัน

สมชัย รักวิจิตร (สมชัย รักวิจิตร 2514 : 49-51) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำในท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า การมีตำแหน่งสูงหรือตำแหน่งพิเศษในหมู่บ้าน เช่น ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหรือครูใหญ่ในหมู่บ้านก็ตีมิใช่ตัววัดชี้บ่งชี้ว่าเป็นผู้นำที่แท้จริง มีอิทธิพลที่ส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวบ้านอย่างจริงจังด้วย

วัฒนา พัฒนพงศ์ (วัฒนา พัฒนพงศ์ 2526 : 148-149) ได้ทำการวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในทางการศึกษาพบว่า สถาบันสงฆ์มีบทบาทในการลดช่องว่างแห่งความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเปิดโอกาสให้แก่ชนทุกชั้นตลอดจนชนชั้นผู้ยากไร้ ชาวไร่ ชาวนา ซึ่งเป็นชนชั้นส่วนใหญ่ของประเทศได้มีโอกาสเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสงฆ์ได้

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม (เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม 2519 : 37-48) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม จำนวน 561 รูป ซึ่งจำพรรษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมุ่งศึกษาบทบาทในด้านการศึกษา การเผยแผ่ธรรมและการสงเคราะห์ประชาชนพบว่า พระสงฆ์ส่วนมากประมาณร้อยละ 62 ช่วยสอนหนังสือได้เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง พระสงฆ์มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามากหรือสูงขึ้นตามจำนวนพรรษา ที่บวช จำนวนพระสงฆ์ทั้งหมดดังกล่าวเกือบครึ่งหนึ่งหรือประมาณร้อยละ 43 ได้ออกจาริกไปสูชนบทเป็นครั้งคราวดำเนินการเผยแผ่ธรรมะอบรมจิตใจประชาชน สอนให้เจริญกรรมฐาน นำพัฒนาท้องถิ่น วัดและโรงเรียน การสงเคราะห์ประชาชน พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นผู้นำทางพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมรองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ให้คำแนะนำปรึกษา ปัญหาชีวิต รักษาผู้ป่วยไปเยี่ยมผู้ป่วยที่โรงพยาบาลและที่บ้าน มีที่นำสังเกตพระนวกะหรือพระสงฆ์ที่บวชต่ำกว่า 5 พรรษา มีกิจกรรมการพัฒนาสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตามมีน้อยมาก พระสงฆ์ส่วนมากมีความเห็นว่างานพระธรรมทูต การเผยแผ่ธรรมะโดยผ่านสื่อมวลชน และการบรรพชาสามเณรในภาคฤดูร้อนนับว่าเป็นภารกิจมีความจำเป็นที่ควรกระทำ พระสงฆ์จำนวนสามในสี่มีความเห็นว่ามีความพร้อมและความเชื่อมั่นที่จะพัฒนาบทบาทของตนเองให้กับสังคมได้ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาจิตใจ

พัทยา สายหู (2509 : 142) ได้ทำการศึกษาสภาพหมู่บ้านในภาคอีสานเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน โดยทำการศึกษาอย่างใกล้ชิดระยะยาวพบว่า ปทัสถานของสังคมไทยเป็นที่เข้าใจกันว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำในด้านศาสนาและเป็นแบบอย่างของจริยธรรม ซึ่งอาจมีอิทธิพลในการแนะนำหรือชักจูงชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้ แต่เนื่องจากพระสงฆ์มีสิทธิ มีบทบาทจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของชาวบ้านมากนักน้อยเพียงไรก็ได้และชาวบ้านมิได้คาดหมายว่าพระสงฆ์ทุกรูปจะเป็นผู้นำในแบบอย่างการปฏิบัติทางโลกเสมอไปการที่จะกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำชุมชนเกี่ยวกับ

การพัฒนาชุมชน จึงกำหนดหลักเกณฑ์แน่นอนได้ยากขึ้นอยู่กับความสนใจ ความเอาใจใส่ของ พระสงฆ์แต่ละรูปที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จากผลการศึกษาที่นำมากล่าวข้างต้นนี้ พอเป็นแนวทางให้เห็นว่า แม้ว่าวิถีชีวิตของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป พระสงฆ์ยังมีอิทธิพล เป็นผู้นำของชาวบ้านความกตัญญูซึ่งจะนำการเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม ไปสู่การสร้างดุลยภาพใหม่ พระสงฆ์จะมีอิทธิพลหรือมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในสังคมระดับ หมู่บ้าน ชาวบ้านยอมรับเป็นผู้นำที่แท้จริงหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อ สังคม ทุ่มีเหตุชีวิตจิตใจช่วยเหลือชาวบ้านมากน้อยเพียงใดตามความเหมาะสมซึ่งไม่ขัดต่อพระ ธรรมวินัย ส่วนผลการพัฒนาเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะของพระภิกษุแต่ละรูป ความพร้อม การร่วมมือของชาวบ้านและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น แต่ละท้องถิ่นมีความ แตกต่างกันอย่างไรร

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้และการให้การศึกษา

ความหมายของขบวนการเรียนรู้

คำว่า “ขบวนการเรียนรู้” มีท่านผู้รู้ให้ความหมายแตกต่างกันบ้างเหมือนกันบ้าง ซึ่งจะ ได้นำมาเปรียบเทียบพอสังเขปดังนี้

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2547 : 77-78) ได้ให้ความหมายของ ขบวนการเรียนรู้ไว้ว่า ขบวนการเรียนรู้ คือ การแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ ขั้นตอน นับตั้งแต่การมีข้อมูล การจำแนกข้อมูล การสรุปองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ จริงให้กับผู้อื่น องค์การอื่น ๆ และการสรุปบทเรียน จนนำไปสู่การจัดระบบ เป็นชุดความรู้ใน ภาพรวม เช่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยวแล้วประสบการขาดทุน เกิดภาวะหนี้สิน เมื่อมีข้อมูลรายรับ รายจ่าย นำไปสู่การปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชผสมผสาน ขยายไปสู่แนวคิดและทางเลือกใหม่ หรือการคุ้มครองผู้บริโภค มีนักวิชาการให้ความรู้เรื่องสารบอแรกซ์ในอาหาร แต่ไม่สนใจ ในระยะแรก ภายหลังสังเกตว่า ลูกกินลูกขึ้นทุกวันหลังกลับจากโรงเรียน จึงสงสัยว่าลูกขึ้นที่ลูก กินมีสารบอแรกซ์หรือไม่ จึงไปเรียนรู้เรื่องสารบอแรกซ์แล้วเริ่มไปตรวจลูกขึ้นตามตลาด พบว่า มีสารบอแรกซ์จริง จึงห้ามไม่ให้ลูกกินลูกขึ้นต่อไป และนำความรู้ไปถ่ายทอดเผยแพร่ สร้าง เครือข่ายผู้บริโภคเป็นขบวนการเรียนรู้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541 : 12-14) ให้ความหมายเกี่ยวกับขบวนการ เรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้และการศึกษาเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องฝึกฝนตนเองตลอดชีวิต เพราะชีวิตมนุษย์อยู่ได้ด้วยการศึกษา การศึกษานำไปสู่ปัญญา และปัญญานั้นก็จะนำมาพัฒนา พฤติกรรมจิตใจ ให้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติต่าง ๆ รอบตัวเราได้อย่างถูกต้อง นำไปสู่

การแก้ปัญหาที่ถูกต้องทางสร้างปัญหาและการเรียนรู้ใหม่ขึ้นมาอีกจนกระทั่งพ้นจากปัญหาหรือความทุกข์ จนกระทั่งบรรลุชีวิตที่ดีงามอย่างสมบูรณ์กระบวนการเรียนรู้ว่า ในการดำเนินโครงการช่วยเหลือผู้ยากลำบากพบว่า คณะกรรมการระดับหมู่บ้านในหลายเครือข่าย เริ่มรับรู้และเรียนรู้รายละเอียด การช่วยเหลือผู้ยากลำบากที่เป็นผู้พิการทั้งร่างกายและสมอง ผู้ป่วยโรคเอดส์ ผู้ชรา สภาพปัญหา ต้องการวิธีจัดการปัญหาที่แตกต่างกันคณะกรรมการของชุมชนเครือข่ายเริ่มสนใจในปัญหาเหล่านี้มีการนำมาพูดคุยปรึกษาหารือ เพื่อหาทางแก้ไขอย่างกระตือรือร้น คณะประเมินผล มีความเห็นว่าควรจัดขบวนการเรียนรู้เหล่านี้ให้เป็นระบบต่อเนื่อง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ วางมาตรการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ก่อให้เกิดการยกระดับ สำนึก ทักษะ และความเข้าใจในการวัดสวัสดิการกับกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนโดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ติดต่อสื่อสารของคนในชุมชน หรือเสวนาร่วมกัน
2. การศึกษา วิเคราะห์หาผู้ลำบากในชุมชน และการปรึกษาหารือสภาพปัญหาช่วยกระตุ้นจิตสำนึก เพื่อบรรเทาปัญหาของผู้เดือดร้อนอย่างมีบูรณาการ
3. มีการพัฒนาทักษะความสามารถของคณะกรรมการในการจัดการกองทุน เช่น การเงิน การบัญชี การจัดการประชุมซึ่งสอดคล้องกับขบวนการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน ประชาพิสัยและพัฒนา

เสรี พงศ์พิศ และวิจิต นันทสุวรรณ (2545 : 51-63) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของชุมชน จากอดีตถึงปัจจุบันชุมชนได้สืบทอดการเรียนรู้ของตนไว้ อาจมีสะดุดบ้างในช่วงเวลาบางครั้ง เพราะกระแสจากการพัฒนาภายนอกที่โหมกระหน่ำเข้ามาแต่เมื่อตั้งตัวหรือตั้งลำได้การเรียนรู้ของชุมชนก็จะถูกรื้อฟื้นขึ้น ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนต่างส่งเสริมเผยแพร่ ให้ชุมชนที่มีระดับเรียนรู้ต่ำกว่าได้พัฒนาตนเอง ในวิถีของชุมชนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชนอันประกอบด้วยระบบสัมพันธ์ 3 ระบบ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นผลจากการเชื่อมโยงคนความรู้ และทรัพยากรเข้าด้วยกันเป็นการเรียนจากการปฏิบัติสรุปประสบการณ์ที่ได้รับเป็นความรู้ชุดใหม่เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ปัญหาการเรียนรู้แบบนี้ กลายเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เคลื่อนไหว และพัฒนาจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง ไม่จบสิ้น การเริ่มต้นการเรียนรู้สิ่งใหม่ของชุมชน เกิดขึ้นจากคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่เห็นว่าแนวความคิดและระบบที่มีอยู่เดิม ไม่สอดคล้องหรือตอบสนองความต้องการของชีวิต

คนกลุ่มนี้มักเป็นผู้เริ่มต้นวิพากษ์ระบบและแนวคิดเดิม พร้อมกับแสวงหาสิ่งใหม่เข้ามาแทน ซึ่งบ้านปะอวได้ยึดหลักดั้งเดิมสืบทอดหรือเฒ่าเจ้าออกป่าวเดินชาวบ้านให้ไปประชุมที่หอบูตา เพื่อเตรียมการเลี้ยงบ้านก่อนถึงฤดูทำนาหรือการเรียนรู้อย่างโบราณของพรสงฆ์สามเณรเรียนหนังสือปากเปล่าเนื่องจากไม่มีตำราหรือตำราไม่เพียงพอ เป็นการเรียนรู้อย่างปากต่อปากจากท่านผู้รู้

เสรี พงศ์พิศ และวิชิต นันทสุวรรณ. (2545 : 72) กล่าวว่า การเรียนรู้ของชุมชน จะต่างจากการศึกษาในระบบอื่นอยู่บ้าง ตรงที่ชุมชนเรียนรู้จากการปฏิบัติ จากสถานการณ์จริงในชีวิต แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลของตนเอง ด้วยเหตุนี้ เครื่องมือเรียนรู้ของชุมชนจึงหมายถึงวิธีการ อุปกรณ์ รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่จะทำให้ชุมชนได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับพัฒนาตนเอง เวทีชาวบ้านเป็นรูปแบบการเรียนรู้อีกแบบหนึ่งที่เกิดจากการจัดการของชุมชน ทำให้การเรียนรู้แบบนี้ของชุมชน เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มี 3 มุมมอง คือ

1. เวทีชาวบ้านแบบมีส่วนร่วม
2. เวทีชาวบ้านเน้นการเรียนรู้
3. เวทีชาวบ้านแบบประชาสังคม

พระพุทธศาสนากับกระบวนการเรียนรู้

พระธรรมปิฎก (2539 : 120-125) การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนตามแนวพุทธศาสนาจะต้องพัฒนาแบบองค์รวมอย่างบูรณาการทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพฤติกรรม ต้องพัฒนาให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงไปสู่พฤติกรรมน่าปรารถนา ค่อนข้างถาวร ดังต่อไปนี้ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ พืชพันธุ์ เป็นต้น อย่างรู้คุณค่าในหลายมิติ และก่อให้เกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่น ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำรงชีวิตด้วยการไม่เบียดเบียนตนเองและสัตว์อื่น รักษากติกา กฎเกณฑ์ จารีตประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งมนุษย์ สัตว์และพันธุ์พืชต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ มนุษย์จะต้องมีการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ ด้วยการไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม จะต้องเอื้อต่อการพัฒนาตนเอง อันนำไปสู่การเป็นสัตว์ประเสริฐ และการแก้ปัญหาของสังคมมนุษย์

2. ด้านจิตใจ การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความเมตตา ความเคารพอ่อนน้อมธรรมชาติ มีจิตใจเข้มแข็งสามารถยับยั้ง อดทนต่อสิ่งเร้า และดำรงตนอยู่โดยปราศจากการฟุ้งฟิงและเสพวัตถุภายนอกอันจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อ

สุขภาพกายตลอดจนเห็นคุณค่าของป่า อาศัยประโยชน์จากป่าในหลายมิติ ทั้งประโยชน์ทาง วัตถุ ทางสังคม ทางจิตวิญญาณ เป็นต้น

3. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ ของมนุษย์ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติ เน้นกระบวนการส่งเสริม และพัฒนาปัญญา ตลอดถึงการดำรงชีวิตด้วยปัญญา รู้คุณค่าที่แท้จริงของชีวิต รู้เท่าทัน กระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถดำรงชีวิตที่ติงามได้ การให้การศึกษาด้านพุทธ ศาสนา จึงเป็นการให้การศึกษามาเพื่อพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา ด้วยการละความเห็นแก่ตัว มุ่งประโยชน์ส่วนร่วม สามารถอยู่รวมกันได้อย่างสันติสุข ดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมาย แห่งความติงาม เป็นสัตว์ประเสริฐ มีปัญญาหยั่งรู้ธรรม และมีอิสระในการดำเนินชีวิตอันจะ ก่อให้เกิดสันติสุขต่อไปในอนาคต (พระอุปกกรณ์ ชูเชื้อ 2544 : 12)

บทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่

พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทในการเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์และวัดเป็นแหล่ง ยึดเหนี่ยวจิตใจ ของประชาชนไทยมาตั้งแต่อดีตพระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากต่อสังคมไทย และพฤติกรรมของมนุษย์เมื่อเป็นสมาชิกของสังคมใดสังคมหนึ่ง สถานการณ์เป็นสมาชิกของ สังคมนั้นจะเป็นตัวกำหนดบทบาทให้แสดงไปตามกฎ กติกา จารีต ธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ของสังคมนั้น อย่างเช่น พระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ไทยได้มีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาประเทศมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย

ดังที่พระเทพเวที (2536 : 6-7) อ้างใน พระอุปกณ์ ชูเชื้อ (2544 : 12) กล่าวว่า พระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญต่อสังคมอยู่ 2 สถานะด้วยกัน คือ ในฐานะเป็นศาสนา ทายาทของพระพุทธศาสนา จะต้องรับผิดชอบต่อตนเอง ด้วยการประพฤติตามหลักคำสอน ในทางศาสนา ปฏิบัติตนเรียบง่าย คล่องตัว มุ่งความอิสระเสรี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น อุทิศตน ผูกพัน ตนตามหลักไตรสิกขาและพระธรรมวินัย ในฐานะเป็นสมาชิกของสงฆ์หรือสังคมด้วยการดำเนิน กิจกรรมของสงฆ์และชายผลประโยชน์สู่ประชาชนและมวลมนุษย์ ตามพระพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์ของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย” ในยุคแรก พระสงฆ์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตวิญญาณ พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์อันประเสริฐเพื่อก้าวไปสู่ ความพ้นทุกข์ ต่อมาสังคมเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ยุคภาวะสื่อสารไร้พรมแดน ยุคแห่งข้อมูล ข่าวสาร สังคมมีพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วบทบาทของพระสงฆ์จึงมีหน้าที่แนะนำ สั่งสอนประชาชนในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การพัฒนาด้านศีลธรรม การประกอบอาชีพ

การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น แม้ว่าบทบาทของพระสงฆ์จะเพิ่มขึ้นหลายอย่างแต่บทบาทหลักของพระสงฆ์ก็คงอยู่ที่การให้การศึกษาเผยแพร่ความรู้ จิตสำนึกของมนุษย์เป็นหลัก วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน พระสงฆ์จึงเป็นบุคลากรสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจและพัฒนาจิตสำนึกของคนในชุมชนโดยการนำวัฒนธรรมประเพณีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งป่า ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะเผยแพร่ความรู้ให้แก่ชุมชน เช่น ภาคอีสาน จะใช้ฮีต 12 คอง 14 ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวอีสานสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

สมบูรณ สุขสำราญ และคณะ (2530 : 37) ได้กล่าวสรุปถึงกระบวนการให้การศึกษาของพระสงฆ์ ไว้ดังนี้ พระสงฆ์เริ่มจากกลุ่มคนส่วนน้อย ไปสู่กลุ่มคนส่วนมาก ตัวเรา ผู้อื่น กลุ่มชุมชน ลักษณะนี้ เป็นการเริ่มต้นการพัฒนาที่ตัวเองเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นแบบอย่างอันดีต่อผู้อื่นเมื่อตัวเองสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่นได้ ก็จะเป็นที่ศรัทธาอันนำมาซึ่งการรวมกลุ่มขึ้น และขยายออกไปเรื่อย ๆ จนครอบคลุมทั้งชุมชนและขยายต่อไปอีก ให้การพัฒนาต่อบุคคลอื่น ด้วยการเริ่มทดลองจากกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน ตามความเหมาะสมโดยที่ชาวบ้านไม่รู้ตัว จนครอบครัวอื่นเห็นประโยชน์และเข้าร่วมในการพัฒนาในที่สุด การฝึกอบรม พระสงฆ์มักจะแทรกคติคำสอนต่าง ๆ เช่น คำคม สุภาษิตให้ประชาชนอ่าน ทำความเข้าใจ กระตุ้นและชี้แนะไว้ตาม เพื่อให้เด็กนำไปพูดกับผู้ใหญ่ และเด็กก็จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ให้การอบรมด้วยการบรรยายธรรม การออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าว ตักเตือนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติชอบในกรอบของศีลธรรม และเพื่อประชาชนได้ประโยชน์อันจะก่อการประพฤตินในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง ใช้วันพระหรือวันธรรมสวนะ เป็นโอกาสแสดงธรรมและประชุมปัญหาชาวบ้าน

นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทอื่นที่สนับสนุนกระบวนการเผยแพร่ความรู้ ดังนี้ บทบาทด้านการอนุรักษ์ คือการใช้วิธีต่าง ๆ รักษาระบบนิเวศและป้องกันมิให้เกิดการทำลาย การห้ามปรามการลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ เป็นต้น

บทบาทด้านการส่งเสริมอาชีพ การแนะนำในการประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับธรรมชาติใช้เชิงพึ่งพาที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการสร้างทดแทน

บทบาทด้านการประสานงาน การติดต่อประสานงานกันภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (2543 : 254-263) ได้กล่าวถึงระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า เมื่อมีการพัฒนาคนและคนได้รับการพัฒนา ในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำเอาการพัฒนาคนและ

คนที่มีการพัฒนาขึ้นมาเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนาให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กันทำให้ดำรงอยู่ด้วยดีด้วยกันและในระบบนี้มนุษย์ในฐานะเป็นปัจจัยตัวกระทำมีความสำคัญที่สุดที่จะให้ภาวะที่พึงประสงค์นี้ได้หรือไม่ ในที่นี้จะกล่าวถึงข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติต่อองค์ประกอบทั้งเฉพาะที่เป็นแนวทางพื้นฐานบางประการ มนุษย์ ในฐานะมนุษย์เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุดโดยมุ่งให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่นเพื่อให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดีสมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาในฐานะนี้จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนา ที่ยั่งยืน มนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์คือเป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมก็พึงมีการพัฒนาให้เป็นการพัฒนาที่มีคุณภาพโดยมีสุขภาพชนชั้นอดทนรับผิดชอบมีฝีมือความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญ ฯลฯ พร้อมทั้งสังคม ระบบการต่าง ๆ ทางสังคมนั้นว่าโดยพื้นฐานเป็นการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ในกฎธรรมชาติทำงานหรือดำเนินไปในทางที่อำนวยผลดีแก่หมู่มนุษย์การจำแนกเป็นระบบย่อยต่าง ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบบริหาร ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ก็เพื่อกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลังและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นระบบเหล่านั้นทั้งหมดจะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวบนฐานแห่งความรู้ในความเป็นจริงแห่งกฎธรรมดาด้านเดียวกัน การที่ระบบเหล่านั้นตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ไม่เข้าถึงความจริงแท้ และอยู่บนฐานของทฤษฎีที่แบ่งแยก แตกต่างกันก็คือ บ่งบอกให้ทราบว่าระบบการเหล่านั้นจะไม่นำไปสู่ผลที่มุ่งหมายและจะไม่เป็นระบบที่ยั่งยืน และอาจจะเป็นตัวการที่ทำให้สังคมวิปริตเรววนระส่ำระสายด้วยซ้ำ ผลสำเร็จที่เกิดจากระบบการต่าง ๆ ทางสังคม เช่น เศรษฐกิจเจริญเติบโตไม่ใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นสภาพแวดล้อมเป็นบรรยากาศและเป็นเกื้อหนุนเพื่อเอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเข้าถึงชีวิตที่ดั่งงามความมีอิสระและสันติสุขที่แท้จริง จุดเน้นสำคัญของมาตรการต่าง ๆ ทางสังคม ก็คือ การสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน ตลอดจนบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจึงจะต้องมีมาตรการพิทักษ์และการป้องกันตนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ซึ่งมีโอกาส มีความสามารถมากน้อยต่างกัน ไม่ให้เบียดเบียน ช่มเหง เอารัดเอาเปรียบกันและเอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนาสูงขึ้นทั้งในฐานะมนุษย์และในฐานะทรัพยากรมนุษย์ ธรรมชาติ ทัศนคติที่ดีของมนุษย์ต่อชนชาติอื่นนั้น ไม่ควรจะหยุดเพียงแค่เลิกมองตนเองแยกต่างหากจากธรรมชาติ และเลิกคิดจะพิชิตจัดการกับธรรมชาติตามชอบใจแล้วมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและจะต้องมีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ

เท่านั้น เพราะนั่นยังเป็นที่คนคิดที่ถึงเชิงลบและเฉื่อยชาแต่ควรจะทำต่อไปถึงขั้นแสดงศักยภาพของมนุษย์ในทางที่ตรงข้ามจากเดิม กล่าวคือ ก่อนหน้านี้ มนุษย์วัดความสามารถของตนด้วยการที่เอาชนะธรรมชาติและจัดการกับธรรมชาติได้ตามปรารถนา ต่อไปนี้มนุษย์มองเห็นแล้วว่า การทำได้อย่างนั้นไม่ใช่เป็นความสามารถที่แท้จริงอันน่าภูมิใจแต่อย่างใดเลยความสามารถที่แท้จริงก็คือการทำให้โลก ซึ่งเคยมีการเบียดเบียนกันมากเบียดเบียนกันน้อยลง ทำให้โลกที่มนุษย์และสรรพชีวิตเคยพ้ออยู่กันได้ สามารถอยู่กันได้ดียิ่งขึ้น อย่างเกื้อกูลกันมากขึ้นเทคโนโลยี การประดิษฐ์ การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรงมีความหลากหลายมากขึ้น ตลอดจนการวางมาตรการการบังคับควบคุมต่าง ๆ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา มนุษย์ดึงเทคโนโลยีออกมาจากธรรมชาติให้ปรากฏในรูปลักษณะใหม่โดยสิ้นเชิงและเกิดเป็นโลกมนุษย์ที่ซับซ้อนยังโลกแท้ของธรรมชาติ แล้วปัญหามากมายก็จะเกิดแก่มนุษย์และโลกทั้งหมด ซึ่งไปด้วยกันในทางที่ส่งผลเกื้อกูลต่อกัน และต่อระบบทั้งหมด

การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาใช้วัดการพัฒนา คือการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ระบบทั้งหมดที่พัฒนาก็ไม่ก่อความเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นเช่นเดียวกัน

การพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรม คือการที่ชุมชนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่เริ่มวิเคราะห์ปัญหา คิดแก้ปัญหา ตลอดจนการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมเองโดยมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในด้านสังคมและโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ การจัดการเศรษฐกิจและการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในชนบทเป็นผลที่มาจากกิจกรรมที่มีลักษณะ ดังนี้ การประยุกต์กระบวนการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานของท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของยุทธวิธีในการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งได้ดำเนินการโดยปราศจากอิทธิพลการช่วยเหลือจากภายนอก แสดงถึงความสำเร็จในการวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ได้มีการปรับปรุงแล้วอย่างเหมาะสม ซึ่งชุมชนสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้อย่างสอดคล้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ภูมิธรรม อ่างใน สุภาวิณี ทรงพรวาณิช และคณะ (2546 : 14-16) การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตน จัดการควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจ กำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างที่ต้องการ นอกจากนี้ยังได้เสนอข้อสรุปเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชนไว้ดังนี้ กลไกการพัฒนาต้องเคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชนโดยประชาชน มีบทบาทหลักในการพัฒนา เป้าหมายการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนเพื่อการพึ่งตนเอง มิใช่พึ่งพารัฐหรือองค์กรพัฒนาจากภายนอก กระบวนการพัฒนาต้องยึดหลักล่างสู่บนมากกว่าบนสู่ล่าง

อเนก มาตะบุตร อ้างใน สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์ และคณะ (2546 : 14) ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปขององค์กรกลุ่มเครือข่าย ซึ่งมี 3 ระดับ ระดับที่ 1 กระบวนการพัฒนา “เกษตรกรปัจเจก” ในท้องถิ่นจะมีเกษตรกรที่มีลักษณะ “ปัญญาชน” ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ ตัน ดิด ลองทำ และสรุปบทเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอก และนำเข้าไปจากลองดู ระดับที่ 2 กระบวนการพัฒนาองค์กร/กลุ่ม ระดับหมู่บ้าน นักพัฒนาจะเป็นผู้กระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ โดยการจัดเวทีการวิเคราะห์ปัญหาในหมู่บ้านและกระจายไปสู่หมู่บ้านข้างเคียง กระบวนการวิเคราะห์ของกลุ่มชาวบ้านที่จะก่อให้เกิดการจัดตั้ง คณะกรรมการ การแบ่งบทบาทการรับผิดชอบและการจัดตั้งรับรองกฎระเบียบของชุมชนในด้านต่าง ๆ ระดับที่ 3 กระบวนการพัฒนาเครือข่ายและองค์กรระหว่างหมู่บ้าน การยกระดับการจัดการองค์กรของชาวบ้าน โดยมีการเชื่อมโยงองค์กร 2 ระดับ เป็นเครือข่าย เพื่อร่วมกันจัดการและแก้ปัญหาในระดับที่กว้างขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการให้อำนาจแก่ประชาชน ให้มีความสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนา โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ที่ยากจนหรือผู้ที่เสียเปรียบในชุมชน มีพื้นฐานคือ กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการกลุ่ม ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เริ่มต้นจากการพัฒนาระดับปัจเจก เพื่อให้ชาวบ้านมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจแก้ไขปัญหา หลังจากนั้นชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเอง และมีการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เป็นเครือข่าย เพื่อแก้ปัญหาในระดับท้องถิ่น ซึ่งทำให้พลังในการต่อรองมีมากยิ่งขึ้นในทุกะดับของการพัฒนาองค์การ จะต้องมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้นำและเครือข่าย โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดทัศนศึกษาดูงาน การจัดฝึกอบรม การลงมือปฏิบัติ และการสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ทุกวัด

ได้ร่วมกันพัฒนาวัดทั้ง 6 ด้าน คือ การพัฒนาวัดด้านการปกครอง ได้มีการวางมาตรการและออกกฎระเบียบของวัดเป็นไปตามแบบแผนแห่งพระธรรมวินัย และกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ให้พระภิกษุและสามเณรได้ยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะกรรมการวัด การพัฒนาวัดด้านการศาสนศึกษาได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์และการศึกษาตามอัธยาศัย ทางด้านพระสงฆ์เขตุนได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษาให้แก่พระภิกษุและสามเณรด้วย การพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ให้ความอุปถัมภ์และสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน และทุนอาหารกลางวัน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนแก่สถานศึกษา ได้บรรยายอบรมและเป็นครูพระช่วยสอนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดกุฎีคำ วัดเกตการามและวัดท่าสะอาด ได้เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนของเด็ก เยาวชนในชุมชน และวัดเขตุนได้ให้บริการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยแก่ประชาชน การพัฒนาวัด ด้านการเผยแพร่ศาสนธรรม ได้ดำเนินการเผยแพร่ศาสนธรรมด้วยการเทศน์ การอบรม การบรรยายให้แก่ประชาชนตามโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด และได้ร่วมกับประชาชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นเป็นประจำ ทางด้านพระสงฆ์วัดป่าข่อย ได้จัดกิจกรรมปาฐกถาธรรมให้แก่ประชาชนทุกวันอาทิตย์ในช่วงเช้าพรรษา การพัฒนาวัดด้านการสาธารณูปการ ได้มีการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้พัฒนาปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัด และอาคารสถานที่ของวัด และให้ประชาชนได้เข้ามาใช้อาคารสถานที่ของวัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดเกตการาม ได้ร่วมกับประชาชนจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้นในวัด เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุต่าง ๆ และเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พระสงฆ์วัดท่าสะอาด วัดเมืงกาย และวัดสันป่าข่อยได้ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ในด้านศิลปะการแสดงพื้นเมืองและดนตรีพื้นเมือง และการพัฒนาวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในด้านอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ของวัด ได้จัดตั้งมูลนิธิเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวัด การศึกษาของเยาวชน และการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมถึงการดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรการกุศลต่าง ๆ และได้ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ เครื่องอุปโภคและบริโภคแก่ประชาชนที่ยากไร้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารและที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ

การพัฒนาวัดของพระสงฆ์ทั้ง 6 ด้านนี้ มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ประชาชน ประชาชนได้ตระหนักและเห็นบทบาทความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และได้ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ทำนุบำรุงกิจการงานด้านต่าง ๆ ของวัด ประชาชนได้เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดอย่างสม่ำเสมอและเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตลอดไป

พระณัฐวุฒิ พื้อทอ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาตำบลลอนกลาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าในด้านการส่งเสริมอบรมทางด้านจริยธรรมในโรงเรียนพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการเข้าไปสอนในโรงเรียนมากขึ้น ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับดี ส่วนด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา พระสงฆ์ได้ร่วมมือกับสถานศึกษาเข้าไปอบรมนักเรียนตามโอกาส และพระสงฆ์ยังได้ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับนักเรียน เพื่อจะได้รู้ถึงหลักธรรมมากขึ้นกว่าเดิม

ปัญหาและข้อเสนอแนะ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา พบว่า ปัญหาด้านการส่งเสริมอบรมจริยธรรมในโรงเรียนที่สำคัญคือ พระสงฆ์ขาดความรู้ ใช้สื่อการสอนน้อย ขาดการเตรียมความพร้อมที่ดี พระสงฆ์ไม่ค่อยมีการพัฒนาตัวเอง และพระสงฆ์ไม่มีเวลาบ้างบางครั้งก็ติดภารกิจหรือติดกิจนิมนต์บ้าง ปัญหาด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา คือขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนในกิจกรรม บางครั้งการจัดกิจกรรมไม่ตรงกับวันหยุด พระสงฆ์บางรูปต้องรับภาระหน้าที่มากเกินไปและพระสงฆ์บางรูปให้ความร่วมมือน้อยมาก ควรมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาไว้ล่วงหน้า และปัญหาด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมจริยธรรมภายในสถานศึกษา และภายนอกสถานศึกษา คือ การขาดแคลนบุคลากรสงฆ์ ควรมีการเพิ่มจำนวนพระสงฆ์ให้มีส่วนร่วมมากกว่านี้ ควรมีการเตรียมเนื้อหาที่เหมาะสมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา ตำบลลอนกลาง พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เข้าศึกษาในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมผู้นำในด้านศาสนพิธีและควรเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งมีส่วนร่วม

จากพระสงฆ์เอง จากทางโรงเรียน จากนักเรียนและจากชุมชน ให้มีการแสดงบทบาทของตนเองอย่างเต็มที่

เนติวุฒิชัย เคารพปรัชญา, พระมหา (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความร่วมมือของพระสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า

1. ความร่วมมือของพระสงฆ์กับองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า พระสงฆ์ในเขตตำบลสุเทพ 6 วัด ที่ทำการศึกษามีการร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลในลักษณะผ่านโครงการ และกิจกรรมวัดเป็นตัวเชื่อมประสานร่วมมือระหว่างกัน รูปแบบกิจกรรมที่พระสงฆ์กับองค์การบริหารส่วนตำบลทำร่วมกัน พบว่าเป็นกิจกรรมสำคัญด้านพระพุทธศาสนาและวันสำคัญประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. ความรู้ความเข้าใจและความพร้อมของพระสงฆ์ในการทำงานพัฒนาท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์กามความเห็นของเจ้าอาวาส ทั้ง 6 วัด และการสังเกตการณ์ทำงานของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ขาดประสบการณ์การทำงานด้านการเมืองท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาพระสงฆ์ทำโครงการกิจกรรม ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพเฉพาะทางด้านศาสนาเท่านั้น ทั้งที่พระสงฆ์เองมีศักยภาพในการทำงานหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะเจ้าอาวาสแต่ละวัดมีความรู้และมีประสบการณ์ทั้งด้านการจัดการศึกษา การพัฒนา การสาธารณูปการ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมเข้าใจพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทำให้พระสงฆ์ขาดความกระตือรือร้น แสวงหาความรู้ด้านนี้ อย่างไรก็ตามเมื่อถามถึงความพร้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความพร้อมมากหากจะให้พระสงฆ์ทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งพระสงฆ์เองถือว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์อยู่แล้ว หากการใดเป็นประโยชน์ต่อประชาชน พระสงฆ์พร้อมที่จะทำงานเพื่อประชาชนเหล่านั้น

3. ปัญหาอุปสรรคการทำงาน ดังนี้

3.1 ปัญหภายใน ได้แก่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ทั้งเขต 1 และเขต 2 ไม่มีแผนงานที่ชัดเจนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ ขาดบุคลากรที่มีความพร้อมและความสามารถทำงานในหน่วยอบรม ไม่ดึงศักยภาพของเจ้าอาวาสแต่ละวัดมาร่วมมือทำงานอย่างเป็นทางการได้

3.2 ปัญหภายนอก ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพไม่ได้สร้างความเข้าใจแก่พระสงฆ์ เรื่องกรอบงานและเป็นการพัฒนาว่าครอบคลุมงานของพระสงฆ์ได้มากน้อยเพียงใด และพระสงฆ์สามารถทำงานด้านใดได้บ้าง และประชาชนเข้าใจว่าพระสงฆ์ไม่ควรเป็นผู้นำในการพัฒนา เพราะมีหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบอยู่แล้ว จึงไม่ให้ความสำคัญกับงานของ

พระสงฆ์และข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ก็คือ พระสงฆ์ต้องมีความกระตือรือร้นแสวงหาองค์ความรู้ด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อจะได้มีความเข้าใจบทบาทภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลและสั่งสอนอบรม ให้ประชาชนเข้าใจและมีส่วนร่วมกับงานพระสงฆ์และสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะทำงานในหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลทั้งสองเขต กระจายงานในหน่วยอบรมให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดนำไปปฏิบัติและทำร่วมกันให้เป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันองค์การบริหารส่วนตำบลก็ควรบรรจุงานพระสงฆ์ในแผนพัฒนาตำบลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความร่วมมือกันมากขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในรูปแบบของการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้กรอกเอง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ พระสงฆ์และหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์และหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ทั้งหมด จำนวน 606 คน (เดือนกุมภาพันธ์ 2554 : สำนักบริหารการทะเบียน ท้องถิ่นเทศบาลเมืองเขลางค์นคร)

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย พระสงฆ์และหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ทั้งหมด จำนวน 606 คน ได้คำนวณตามหลักการแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดกลุ่มของตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane โดยกำหนดความเชื่อมั่น 95% และยอมให้เกิดความผิดพลาดในการสุ่มได้ $\pm 5\%$ หรือ 0.05

$$\begin{aligned} \text{จากสูตร } n &= \frac{N}{1 + N(e)^2} \\ n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} \\ N &= \text{จำนวนประชากรทั้งหมดที่ต้องศึกษา} \\ e &= \text{ค่าความคลาดเคลื่อน} \end{aligned}$$

แทนค่าตามสมการ ได้ดังนี้

$$n = \frac{606}{1 + 606(0.05)^2}$$

$$n = 240$$

จากสูตรข้างต้นทำให้กลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้ ได้แก่ หัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ทั้งหมด จำนวน 606 คน และในการเก็บแบบสอบถามจริงได้ทั้งหมด จำนวนพระสงฆ์ 25 รูป และประชาชน จำนวน 215 คน รวม 240 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือแบบสอบถามปลายปิด (Close-ended Question) และปลายเปิด (Open-ended Question) ที่ผู้ศึกษาได้พัฒนาขึ้นเอง เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์และหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลพระบาท จำนวน 240 คน โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบตัวเลือก (Checklist) จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการศึกษาเผยแพร่ และด้านสาธารณสงเคราะห์ สำหรับพระสงฆ์ เป็นคำถามแบบปลายปิด จำนวน 57 ข้อ และสำหรับประชาชน เป็นคำถามแบบปลายปิด จำนวน 58 ข้อ โดยประยุกต์จากมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของลิเคอร์ท (Likert Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด	5	คะแนน
ระดับความคิดเห็นมาก	4	คะแนน
ระดับความคิดเห็นปานกลาง	3	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อย	2	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด	1	คะแนน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การตรวจสอบเครื่องมือ

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

1. นำแบบสอบถามที่สร้างให้อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระตรวจสอบและนำไปปรับปรุง
2. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปตรวจสอบคุณภาพ ด้านความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถามและวัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยใช้เทคนิคการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (IOC) รวมทั้งแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
3. ปรับปรุงแบบสอบถามตามที่คณะผู้เชี่ยวชาญแนะนำ และนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนงานวิจัย

1. ศึกษาและตรวจสอบข้อมูลทุติยภูมิต่าง ๆ ที่มีอยู่ว่าเพียงพอหรือไม่
2. จัดหาข้อมูลทุติยภูมิต่าง ๆ เพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 2

1. จัดทำโครงการวิจัย
2. การออกแบบสอบถาม ทดสอบแบบสอบถาม และปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 สรุปวิเคราะห์ข้อมูลและรายงาน

1. ตรวจสอบแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้
2. จัดทำข้อมูลและประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป
3. จัดทำบทวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย
4. จัดทำรูปเล่มรายงานผลการวิจัยและตรวจสอบข้อผิดพลาดต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ ผู้ศึกษาจะทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ทุกฉบับก่อนลงรหัสข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดไปประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ทำการวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ

2. ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง การวิเคราะห์ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และแจกแจงความถี่

3. ข้อมูลความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาทั้งบทบาทพระสงฆ์และประชาชน ในพื้นที่ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่และค่าร้อยละผู้ศึกษาวิจัยจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้สัญลักษณ์ลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
f	แทน	ค่าความถี่ (Frequency)

ลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้
ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง n = 240

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	195	81.25
หญิง	45	18.75
รวมทั้งสิ้น	240	100
อายุ		
อายุต่ำกว่า 30 ปี	25	10.42
อายุ 30-50 ปี	66	27.50
อายุมากกว่า 50 ปี	149	62.08
รวมทั้งสิ้น	240	100
การศึกษา		
ประถมศึกษา	90	37.50
มัธยมศึกษาตอนต้น	53	22.08
มัธยมศึกษาตอนปลาย	62	25.83
อนุปริญญา / ปวท. / ปวส	16	6.67
ปริญญาตรี	19	7.92
รวมทั้งสิ้น	240	100

จากตาราง 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 81.25 และเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 18.75 ด้านอายุกลุ่มตัวอย่างอยู่ในมากกว่า 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.08 รองลงมาคือ 30- 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.50 และน้อยที่สุดคือ ต่ำกว่า 30 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 10.42 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับประถมศึกษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 25.83 และน้อยที่สุด คือ อนุปริญญา/ปวท./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 6.67

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ตาราง 2 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท
เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของพระสงฆ์
ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ที่	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	พระสงฆ์บางรูปก็มีความรู้น้อย	25	100
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้การศึกษาแก่ประชาชน	25	100
3	เครื่องมือและอุปกรณ์ยังไม่เพียงพอ	20	80
4	ขาดความร่วมมือจากชาวบ้านและองค์กรต่าง ๆ	16	64
5	ไม่มียานพาหนะ การเดินทางลำบาก	15	60
6	ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพราะคิดว่าร่วมงานกับพระสงฆ์แล้วยุ่งยาก	14	56
7	ชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์	12	48
8	ขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง	8	32
9	กลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจ	5	20
10	ประชาชนยังมองพระสงฆ์ในภาพของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่กล้าใช้บริการกลัวบาป	4	16

จากตาราง 2 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ใน 5 ระดับแรกที่พระสงฆ์มองว่าเป็นปัญหาต่อการพัฒนาชุมชน คือ 1. พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้น้อย 2. ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้การศึกษาแก่ประชาชน 3. เครื่องมือและอุปกรณ์ยังไม่เพียงพอ 4. ขาดความร่วมมือจากชาวบ้านและองค์กรต่าง ๆ และ 5. ไม่มียานพาหนะการเดินทางลำบากส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากหาน้อย ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 3 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท
เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของพระสงฆ์
ด้านการเผยแผ่ธรรม

ที่	ด้านการเผยแผ่ธรรม	ความถี่	ร้อยละ
1	ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญในการเผยแผ่ธรรม	25	100
2	ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่ค่อยสนใจ	24	96
3	สื่อที่ช่วยในการเผยแผ่มีน้อย	22	88
4	ไม่มียานพาหนะ และค่าใช้จ่ายในการออกเผยแผ่ ในถิ่นทุรกันดาร	20	80
5	ความประพฤติของพระสงฆ์บางรูปไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้าน ไม่เคารพศรัทธา	19	76
6	ขาดการประสานงาน ระหว่างพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน	18	72
7	พระผู้ใหญ่บางรูปไม่ค่อยสนับสุนน และไม่ยอมปรับตัวให้เข้ากับ ยุคสมัยใหม่	16	64
8	การเผยแผ่ยังไม่ดึงดูดความสนใจของวัยรุ่น หรือคนรุ่นใหม่	15	60
9	ผู้รับฟังธรรมเป็นเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มเยาวชนมีน้อย	12	48
10	การเทศน์หรือการบรรยายธรรมของพระสงฆ์บางรูปยังไม่เก่ง และไม่ชัดเจน	10	40

จากตาราง 3 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแผ่ธรรม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ใน 5 ระดับแรกที่พระสงฆ์มองว่าเป็นปัญหาต่อการพัฒนาชุมชน คือ 1. ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญการเผยแผ่มีธรรม 2. ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลาจึงไม่ค่อยสนใจ 3. สื่อที่ช่วยในการเผยแผ่มีน้อย 4. ไม่มียานพาหนะ และค่าใช้จ่ายในการออกไปเผยแผ่ในถิ่นทุรกันดารและ 5. ความประพฤติของพระสงฆ์บางรูปไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านไม่เคารพศรัทธาส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 4 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท
เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของพระสงฆ์
ด้านสาธารณสงเคราะห์

ที่	สาธารณสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	หน่วยงานราชการและประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่นี้	25	100
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการสงเคราะห์กับประชาชน	24	96
3	ขาดความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน	23	92
4	พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่า ไม่ใช่กิจของสงฆ์	22	88
5	ความขัดแย้งด้านความคิดเห็น และมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง	20	80
6	ศาสนสมบัติ ยังไม่กระจายไปให้ประชาชนใช้ประโยชน์เท่าที่ควร	16	64
7	การประสานงานในระบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ขาดประสิทธิภาพ	14	56

จากตาราง 4 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ใน 5 ระดับแรกที่พระสงฆ์มองว่าเป็นปัญหาต่อการพัฒนาชุมชน คือ 1. หน่วยงานราชการและประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่นี้ 2. ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการสงเคราะห์ประชาชน 3. ขาดความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน 4. พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่า ไม่ใช่กิจของสงฆ์และ 5. ความขัดแย้งด้านความคิดเห็น และมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 5 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท
เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของพระสงฆ์
ด้านงานศึกษาสงเคราะห์

ที่	ด้านงานศึกษาสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	พระสงฆ์ควรช่วยเหลือเป็นวิทยากรการสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ	25	100
2	วัดควมจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่เรียนดีประพฤติดีแต่ยากจน	24	96
3	คณะสงฆ์ และหน่วยงานของรัฐควรพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาของพระสงฆ์ให้ใกล้เคียงกับฝ่ายบ้านเมือง	23	92
4	ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้	22	88
5	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณมาสนับสนุนพระสงฆ์ที่จัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ	20	80
6	ควรนำวิชาศีลธรรม จริยธรรมบรรจุลงในหลักสูตรทางการศึกษาและให้พระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบในการสอน	18	72
7	ทางโรงเรียนควรจัดตารางสอนให้กับพระสงฆ์เข้าไปสอนตามโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	17	68
8	ทางคณะสงฆ์ควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาจัดสัมมนาทางวิชาการ โดยให้บุคลากรเข้ารับการอบรมมากขึ้นเพื่อเรียนรู้ให้ก้าวทันโลก	15	60
9	ควรให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนในชุมชน	12	48
10	พระสงฆ์ควรปรับปรุงวิธีการสอนหลักธรรมให้เยาวชนได้เข้าใจง่าย ๆ	11	44

จากตาราง 5 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านงานศึกษาสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ใน 5 ระดับแรกที่พระสงฆ์ในเขตตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ให้ข้อเสนอแนะ คือ 1. พระสงฆ์ควรช่วยเหลือเป็นวิทยากรสอนเด็ก

นักเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ 2. วัดความจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดีแต่ยากจน 3. คณะสงฆ์และหน่วยงานของรัฐควรพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาของพระสงฆ์ให้ใกล้เคียงกับฝ่ายบ้านเมือง 4. ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้และ 5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณมาสนับสนุนพระสงฆ์ที่จัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 6 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ธรรม

ที่	ด้านการเผยแผ่ธรรม	ความถี่	ร้อยละ
1	วัดควรจัดให้มีเทศน์ทุกวันพระ หรือวันสำคัญต่าง ๆ ทุก ๆ ครั้ง	25	100
2	คณะสงฆ์ควรมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยประกอบการเผยแผ่ธรรม	24	96
3	หน่วยงานต่าง ๆ ควรสนับสนุนอุปกรณ์การเผยแผ่ธรรมให้กับพระสงฆ์	23	92
4	พระสงฆ์ควรเทศน์หรือบรรยายธรรมออกเสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ	22	88
5	รัฐบาลควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ของพระสงฆ์อย่างจริงจัง	20	80
6	คณะสงฆ์ควรปฏิบัติงานด้านนี้ในเชิงรุก โดยเป็นแกนนำของเครือข่าย เผยแผ่ธรรมทุกวิถีหลากหลาย และต่อเนื่อง	18	72
7	พระสงฆ์ควรเข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งประถม มัธยม และชุมชนอย่างจริงจัง	17	68
8	ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน	16	64
9	วัดควรจัดทำโครงการ “ต้นไม้พูดได้” เพื่อเป็นสิ่งที่หน้าสนใจให้กับผู้ที่เข้าวัด	15	60
10	พระสงฆ์ควรศึกษาวิธีการพูด หรือบรรยายธรรมในลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้รับฟังเข้าใจง่าย ๆ และชัดเจน	12	48

จากตาราง 6 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนา ด้านการเผยแพร่ธรรม ชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ที่พระสงฆ์ในเขตตำบลพระบาท ได้ให้ข้อเสนอแนะ ใน 5 ระดับแรก คือ 1. วัดควรจัดให้มีเทศน์ทุกวันพระหรือวันสำคัญต่าง ๆ ทุกครั้ง 2. คณะสงฆ์ ควรมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประกอบการเผยแพร่ธรรม 3. หน่วยงานต่าง ๆ ควร สนับสนุนอุปกรณ์การเผยแพร่ธรรมให้กับพระสงฆ์ 4. พระสงฆ์ควรเทศน์หรือบรรยายออกเสียง ตามสายหรือหอกระจายข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ และ 5. รัฐบาลควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแพร่ ของพระสงฆ์อย่างจริงจัง ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังรายละเอียด ในตาราง

ตาราง 7 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์

ที่	ด้านงานสาธารณสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	พระสงฆ์ควรต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา กับชุมชนอย่างแท้จริงและควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง	24	96
2	ในวันสำคัญพระควรเป็นผู้นำในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในชุมชน	23	92
3	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง	22	88
4	จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วยพัฒนาชุมชน เช่น ลานกีฬา ศูนย์พัฒนาจิต เป็นต้น	20	80
5	พระสงฆ์ควรมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงจัง มิใช่เพื่อชื่อเสียงของตน	19	76
6	พระสงฆ์ควรอนุรักษ์ บำรุงรักษาศาสนสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถานให้เป็นสมบัติของชุมชนไว้ศึกษาสืบต่อไป	16	64
7	พระสงฆ์ควรจะเป็นผู้นำในการบริจาคและเสียสละอย่างแท้จริง	14	56

ตาราง 7 (ต่อ)

ที่	ด้านงานสาธารณสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
8	ควรให้โอกาสพระสงฆ์ได้ปฏิบัติงานด้านนี้อย่างเต็มที่ เพราะงานบางอย่างต้องอาศัยพระสงฆ์ต้องแก้ไขปัญหาสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การขัดเกลาความประพฤติของเยาวชน การแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยร่วมมือกับภาครัฐ	12	48
9	คอยให้คำแนะนำและปรึกษาทางด้านจิตใจแก่ประชาชนที่เดือดร้อน	8	32
10	พระสงฆ์ไม่ควรเน้นสร้างถาวรวัตถุในวัดมากเกินไปจนความจำเป็น	6	24

จากตาราง 7 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตตำบลพระบาท ใน 5 ระดับแรก คือ 1. พระสงฆ์ควรต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหากับชุมชนอย่างแท้จริง และควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง 2. ในวันสำคัญพระควรเป็นผู้นำในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในชุมชน 3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง 4. จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วยพัฒนาชุมชน เช่น ลานกีฬา ศูนย์พัฒนาจิตใจ เป็นต้น และ 5. พระสงฆ์ควรมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงจัง มิใช่เพื่อชื่อเสียงของตน ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 8 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ที่	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้น้อย	202	93.95
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้การศึกษาแก่ประชาชน	187	86.98
3	ขาดความร่วมมือกับชาวบ้าน และองค์กรต่างๆ	180	83.72
4	ขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง	176	81.86
5	ทางโรงเรียนบางแห่งไม่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้าไปสอน	170	79.07

ตาราง 8 (ต่อ)

ที่	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
6	ขาดการประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพราะคิดว่าร่วมงานกับพระสงฆ์แล้วยุ่งยาก	150	69.77
7	ไม่มียานพาหนะ การเดินทางลำบาก	143	66.51
8	เครื่องมือและอุปกรณ์ยังไม่เพียงพอ	135	62.79
9	ชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์	120	55.81
10	กลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจ	116	53.95

จากตาราง 8 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของประชาชน ใน 5 ระดับแรก คือ 1. พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้ที่น้อย 2. ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้การศึกษแก่ประชาชน 3. ขาดความร่วมมือกับชาวบ้านและองค์กรต่าง ๆ 4. ขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 5. ทางโรงเรียนบางแห่งไม่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้าไปสอน ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 9 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของประชาชน
ด้านการเผยแพร่ธรรมะ

ที่	ด้านการเผยแพร่ธรรมะ	ความถี่	ร้อยละ
1	ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญในการเผยแพร่ธรรม	205	95.35
2	ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่ค่อยสนใจ	198	92.09
3	การเผยแพร่ยังไม่ดึงดูดความสนใจของวัยรุ่น หรือคนรุ่นใหม่ ไม่สนใจเข้าร่วม	196	91.16
4	การจัดกิจกรรมบางอย่างมีพิธีกรรมยาวเกินไปทำให้คนรุ่นใหม่ ไม่สนใจเข้าร่วม	180	83.72
5	การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมของพระสงฆ์บางรูปยังไม่เก่งและไม่ชัดเจน	175	81.40
6	สื่อที่ช่วยในการเผยแพร่น้อย และยังไม่ค่อยทันสมัย	160	74.42
7	ไม่มียานพาหนะ และค่าใช้จ่ายในการออกไปเผยแพร่ในถิ่นทุรกันดาร	155	72.09

ตาราง 9 (ต่อ)

ที่	ด้านการเผยแพร่ธรรมะ	ความถี่	ร้อยละ
8	ความประพฤติของพระสงฆ์บางรูปไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้าน ไม่เคารพศรัทธา	143	66.51
9	ขาดการประสานงาน ระหว่างพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน	135	62.79
10	พระผู้ใหญ่บางรูปไม่ค่อยสนับสุนุน และไม่ยอมปรับตัวให้เข้า กับยุคสมัยใหม่	116	53.95

จากตาราง 9 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแพร่ธรรม ตามความคิดเห็นของประชาชนใน 5 ระดับแรก คือ 1. ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญ ในการเผยแพร่ธรรมะ 2. ประชาชนต้องทำงานแข่งขันกับเวลา จึงไม่ค่อยสนใจ 3. การเผยแพร่ ยังไม่ดึงดูดความสนใจของวัยรุ่นหรือคนรุ่นใหม่ 4. การจัดกิจกรรมบางอย่างมีพิธีกรรมยาวเกินไป ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจเข้าร่วม 5. การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมของพระสงฆ์บางรูปยังไม่เก่ง และไม่ชัดเจน ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 10 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท
เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของประชาชน
ด้านงานสาธารณะสงเคราะห์

ที่	ด้านงานสาธารณะสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	ขาดความช่วยเหลือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน	200	93.02
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการสงเคราะห์ประชาชน	197	91.63
3	หน่วยงานราชการและประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญ บทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่นี้	192	89.30
4	พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่า ไม่ใช่กิจของสงฆ์	188	87.44
5	ศาสนสมบัติ ยังไม่กระจายไปให้ประชาชนใช้ประโยชน์เท่าที่ควร	185	86.05
6	พระที่เป็นพัฒนา และมีความรู้ด้านนี้ มีน้อย	170	79.07
7	ความขัดแย้งด้านความคิดเห็น และมีผลประโยชน์เข้ามา เกี่ยวข้อง	165	76.74
8	การประสานงานในระบบบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ขาด ประสิทธิภาพ	162	75.35

จากตาราง 10 แสดงปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของประชาชนใน 5 ระดับแรก คือ 1. ขาดความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน 2. ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการสงเคราะห์ประชาชน 3. หน่วยงานราชการและประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่นี้ 4. พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ และ 5. ศาสนสมบัติยังไม่กระจายไปให้ประชาชนใช้ประโยชน์เท่าที่ควรส่วนข้ออื่นๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 11 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ที่	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	พระสงฆ์ควรช่วยเป็นวิทยากรสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ	202	93.95
2	ควรมีงบประมาณการสนับสนุนพระสงฆ์ที่ให้การศึกษแก่เด็กและเยาวชน	195	90.70
3	วัดควรจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนที่เรียนดีประพฤติดีแต่ยากจน	190	88.37
4	คณะสงฆ์ควรดำเนินการให้การศึกษารวมแก่เยาวชนและประชาชนในเชิงรุกจริงจังและต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม	188	87.44
5	พระสงฆ์ต้องสร้างศรัทธาและเข้าถึงชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	183	85.12
6	พระสงฆ์ควรเข้าไปติดต่อกับหรือเสนอตัวเป็นครู เป็นวิทยากรสอนธรรมตามโรงเรียน	178	82.79
7	ควรให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนในชุมชน	172	80
8	ทางคณะสงฆ์ควรจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เข้ากับโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร	160	74.42
9	พระสงฆ์ควรปรับวิธีการสอนหลักธรรมให้เยาวชนได้เข้าใจง่าย	155	72.09
10	ทางโรงเรียนควรจัดตารางสอนให้กับพระสงฆ์เข้าไปสอนตามโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง	143	66.51

จากตาราง 11 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา สงเคราะห์ชุมชนตามความคิดเห็นของประชาชน 5 ระดับแรก คือ 1. พระสงฆ์ควรช่วยเป็นวิทยากรสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ 2. ควรมีงบประมาณการสนับสนุนพระสงฆ์ที่ให้การศึกษแก่เด็กและเยาวชน 3. วัดควรจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนที่เรียนดีประพฤติดีแต่ยากจน 4. คณะสงฆ์ควรดำเนินการให้การศึกษาระบบแก่เยาวชน และประชาชนในเชิงรุกจริงจังและต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม และ 5. พระสงฆ์ต้องสร้างศรัทธาและเข้าถึงชุมชนอย่างสม่ำเสมอส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 12 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านการเผยแผ่ธรรมะ

ที่	ด้านการเผยแผ่ธรรมะ	ความถี่	ร้อยละ
1	วัดควรจัดให้มีเทศน์ทุกวันพระหรือวันสำคัญต่าง ๆ ทุกครั้ง	215	100
2	พระสงฆ์ควรเข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งประถม และมัธยม แต่ละชุมชน อย่างจริงจัง	203	94.42
3	พระสงฆ์ควรเทศน์หรือบรรยายธรรมออกเสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ	197	91.63
4	พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี และต้องสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน	193	89.77
5	ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน	189	87.91
6	พระที่มีความรู้ความชำนาญออกเผยแผ่ธรรมในถิ่นทุรกันดารให้มาก	187	86.98
7	คณะสงฆ์ควรปฏิบัติงานด้านนี้ในเชิงรุก โดยเป็นแกนนำของเครือข่ายเผยแผ่ธรรมทุกวิธีหลากหลาย และต่อเนื่อง	173	80.47
8	เมื่อรับนิมนต์ออกวัดควรบรรยายธรรมหรือสอดแทรกหลักธรรมให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันให้ประชาชนได้รับฟัง	160	74.42

ตาราง 12 (ต่อ)

ที่	ด้านการเผยแพร่ธรรมะ	ความถี่	ร้อยละ
9	พระสงฆ์ควรอบรมการพูดหรือบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ๆ และชัดเจน	144	66.98
10	คณะสงฆ์ควรมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประกอบการเผยแพร่ธรรม	132	61.40

จากตาราง 12 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านการเผยแพร่ธรรมะตามความคิดเห็นของประชาชน ใน 5 ระดับแรก คือ 1. วัดควรจัดให้มีเทศน์ทุกวันพระหรือวันสำคัญต่าง ๆ ทุกครั้ง 2. พระสงฆ์ควรเข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งประถม และมัธยมแต่ละชุมชน อย่างจริงจัง 3. พระสงฆ์ควรเทศน์หรือบรรยายธรรมออกเสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ 4. พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี และต้องสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน 5. ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 13 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปางตามความคิดเห็นของประชาชน ด้านงานสาธารณสงเคราะห์

ที่	ด้านงานสาธารณสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
1	พระสงฆ์ควรต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหากับชุมชนอย่างแท้จริง และควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง	205	95.35
2	พระสงฆ์ไม่ควรเน้นสร้างถาวรวัตถุในวัดมากเกินไปจนจำเป็น	195	90.70
3	พระสงฆ์ควรจะเป็นผู้นำในการบริจาค และเสียสละอย่างแท้จริง	192	89.30
4	จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วยพัฒนา ชุมชน เช่น ลานกีฬา ศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติด ศูนย์พัฒนาจิต เป็นต้น	185	86.05

ตาราง 13 (ต่อ)

ที่	ดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์	ความถี่	ร้อยละ
5	อำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่ในวัด ให้เป็นที่ประชุม อบรม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างคุ้มค่า	178	82.79
6	คอยให้คำแนะนำและปรึกษาทางด้านจิตใจแก่ประชาชน ที่เดือดร้อน	175	81.40
7	พระสงฆ์ควรอนุรักษ์ บำรุงรักษาศาสนสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถานให้เป็นสมบัติของชุมชนไว้ศึกษาสืบต่อไป	172	80
8	ช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูล และอำนวยความสะดวก ให้กับชาวบ้านที่มาจัดกิจกรรมในวัด	160	74.42
9	วัดควรอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน นักศึกษาที่มาจัด กิจกรรมในวัดทุกครั้ง	143	66.51
10	ในวันสำคัญพระควรเป็นผู้นำในการบำเพ็ญสาธารณะ ประโยชน์ในชุมชน	132	61.40

จากตาราง 13 แสดงข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของประชาชนใน 5 ระดับแรก คือ 1. พระสงฆ์ควรต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหากับชุมชนอย่างแท้จริง และควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน อย่าง จริงจังและต่อเนื่อง 2. พระสงฆ์ไม่ควรเน้นสร้างถาวรวัตถุในวัดมากเกินไปจนความจำเป็น 3. พระสงฆ์ ควรจะเป็นผู้นำในการบริจาค และเสียสละอย่างแท้จริง 4. จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่าย ความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วยพัฒนาชุมชน เช่น ลานกีฬา ศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติด ศูนย์พัฒนาจิต เป็นต้นและ 5. อำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่ในวัดให้เป็นที่ประชุม อบรม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างคุ้มค่าส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่ จากมากไปหาน้อย ดังรายละเอียดในตาราง

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษา เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์และหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พระสงฆ์ จำนวน 25 รูป และจำนวน 581 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 606 คน และมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 240 คน แยกเป็นพระสงฆ์ จำนวน 25 รูป และประชาชน จำนวน 215 คน ได้คำนวณตามหลักการแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดกลุ่มของตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane โดยกำหนดความเชื่อมั่น 95% และยอมให้เกิดความผิดพลาดในการสุ่มได้ $\pm 5\%$ หรือ 0.05 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การวิเคราะห์ข้อมูลประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ตามลำดับ โดยใช้สถิติวิเคราะห์ คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกความถี่ ค่าร้อยละ

สรุปผลการศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคือส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 81.25 และเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 18.75 ด้านอายุกลุ่มตัวอย่างอยู่ในมากกว่า 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ

62.08 รองลงมาคือ 30 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.50 และน้อยที่สุดคือ ต่ำกว่า 30 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 10.42 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับประถมศึกษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 25.83 และน้อยที่สุด คือ อนุปริญญา/ปวท./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 6.67

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์จะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนหลาย ด้านดังนี้ บทบาทการพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์จะไม่เป็นผู้ “ประกอบกร” โดยตรง แต่เป็น ผู้นำทางความคิด คอยให้คำแนะนำที่ถูกต้อง หรือ เป็นผู้เชื่อมประสาน ให้กำลังใจ กระตุ้นให้ ชาวบ้านกระทำกันเอง ซึ่งบทบาทที่เด่นชัดที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสถานศึกษา ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สำนักสงฆ์โรงเรียนวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นต้น บทบาท ด้านสาธารณูปโภค โครงการพัฒนาชนบทหลาย ๆ โครงการที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ สามารถ พัฒนาสิ่งสาธารณูปโภคได้ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาท ในการเป็นผู้นำชาวบ้านพัฒนาสถานที่ หรือทำความสะอาดสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว ในท้องถิ่น เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญอื่น ๆ เช่น วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์จะส่งเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นไปด้วย ในตัว พระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนอยู่อย่างพอเพียงและมี สุขภาพแข็งแรง บทบาทด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์เป็นแกนนำในการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เช่น การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อขายผลผลิต การจัดตั้งกองทุนรวมประจำ หมู่บ้าน การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโคควาญ และประสบการณ์ให้แก่ประชาชนที่ละน้อย กิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังแสดงบทบาทผู้สงเคราะห์ ชุมชนที่ชาวบ้านมีปัญหา เดือดร้อนหรือทุกข์ยากในด้านต่าง ๆ ชาวบ้านจะมีความคาดหวังที่จะให้พระสงฆ์เข้ามา มีบทบาทช่วยพัฒนาชุมชนสูงมาก ทั้งบทบาทในด้านการส่งเสริมศีลธรรม บทบาทการพัฒนา ด้านศาสนวัตถุ สถานที่ ในด้านการบูรณะปรับปรุงและปฏิสังขรณ์ศาสนสถานเก่าแก่ชำรุด บทบาทการพัฒนาวัดในด้านศาสนบุคคล บุคลากร มีคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบวชเรียน และ การส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น บทบาทการพัฒนาวัดในด้าน ศาสนพิธี กิจกรรมภายในวัดและชุมชนอย่างสูงสุด มีการชักชวนให้ชาวบ้านในชุมชนได้เข้าร่วม ในกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา บทบาทด้านการปกครองมีส่งเสริมหมู่คณะสงฆ์นั้น ทั้งด้านการพัฒนาด้านสมัคคี การเข้าศึกษาตามแต่กำลังความสามารถของสงฆ์แต่ละรูป บทบาทของวัดต้องพัฒนาให้เป็นหน่วยปฏิบัติในการเผยแผ่ ศาสนธรรมที่เข้มแข็ง พระสงฆ์

ควรเอาใจใส่ในการศึกษาธรรมะและเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้าน การศึกษาสงเคราะห์ จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนบทบาทด้านสาธารณูปการ สนับสนุนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ด้านการพัฒนาศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น วัดควรเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ปลอดภัย บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดควรเป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นศูนย์รวมที่สร้างคุณธรรมจริยธรรม และสามัคคีธรรมในท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมที่สามารถชี้นำทิศทางการพัฒนาชุมชนในทางที่ชอบ ที่ควร รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจศาสนาธรรมและนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม การเผยแผ่จริยธรรมว่านอกจากการเผยแผ่ ธรรมะ จริยธรรมให้กับประชาชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่ให้ความรู้ แก่คณะสงฆ์ด้วยกัน อย่างเช่นการให้การศึกษาด้านนักธรรม-บาลี ในอดีตพระสงฆ์จะเน้นหนัก ในด้านการปฏิบัติธรรมมีความเคร่งครัด ศึกษาพระธรรมวินัยต่าง ๆ เนื่องจากพระสงฆ์นั้นเป็น ผู้มีบทบาทในด้านการให้การศึกษาแก่ประชาชนด้วย ดังนั้นการมีความรู้ที่แตกฉานก็ย่อมเป็น สิ่งที่พระสงฆ์จะพึงปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาทในด้านการพัฒนา ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาทางการศึกษา มีการอบรม จริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนและหมู่บ้านต่าง ๆ อยู่เสมอ มีการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ นอกจากจัดให้มีพระเทศนาในวันพระโดยทางราชการ บทบาทพระสงฆ์ในด้านการพัฒนา ลักษณะการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสมีการพัฒนาวัด ในส่วนของการเรียนรู้ในระบบสูงสุด คือในเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ นวัตกรรม ธรรมจริยธรรม และวิธีการบำเพ็ญกรรมฐานแก่ พระภิกษุ สามเณร เยาวชนหรือประชาชนในชุมชนที่มีความสนใจ บทบาทพระสงฆ์มีส่วนส่งเสริม ด้านการเรียนรู้นอกระบบ แก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชนในชุมชนมากที่สุดในด้าน การมอบ ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรและเยาวชนที่เรียนดี มีความประพฤติเรียบร้อย แต่ขาดทุน ทรัพย์ มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร และชาวชุมชนที่มีความสนใจ บทบาทด้านการพัฒนา การเรียนรู้ตามอัธยาศัย พระสงฆ์ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 ต่างก็ได้แสดงบทบาท ในการสนับสนุน การเรียนรู้ตามอัธยาศัย อย่างเช่นในด้านการจัดบริเวณวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา การสนับสนุนให้สร้างศูนย์แสดงพิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือท้องถิ่นขึ้น การจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ ขึ้น เพื่อประโยชน์แก่วัดและชุมชน

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ปัญหาและข้อเสนอแนะพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้ไม่พอ ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้การศึกษาแก่ประชาชน เครื่องมือและอุปกรณ์ยังไม่พอเพียง ขาดความร่วมมือจากชาวบ้านและองค์กรต่าง ๆ และไม่มียานพาหนะการเดินทางลำบาก ปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแพร่ธรรม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญการเผยแพร่ธรรม ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่ค่อยสนใจสื่อที่ช่วยในการเผยแพร่มีน้อย ไม่มียานพาหนะ และค่าใช้จ่ายในการออกไปเผยแพร่ในที่ทุรกันดารและความประพฤติของพระสงฆ์บางรูปไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านไม่เคารพศรัทธา ส่วนข้ออื่น ๆ ปัญหาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ หน่วยงานราชการ และประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่นี้ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการสงเคราะห์ประชาชน ขาดความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่า ไม่ใช่กิจของสงฆ์ และความขัดแย้งด้านความคิดเห็นและมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ควรช่วยเป็นวิทยากรสอนเด็กนักเรียน ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ วัตถุประสงค์ตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดีแต่ยากจน คณะสงฆ์และหน่วยงานของรัฐควรพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาของพระสงฆ์ให้ใกล้เคียงกับฝ่ายบ้านเมือง ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณมาสนับสนุนพระสงฆ์ที่จัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ ข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแพร่ธรรมตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ควรมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประกอบการเผยแพร่ธรรม หน่วยงานต่าง ๆ ออกเสียงตามสาย หรือหอบกระจายข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ และรัฐบาลควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแพร่ของพระสงฆ์อย่างจริงจัง ส่วนข้ออื่น ๆ เรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ควรต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาที่ชุมชนอย่างแท้จริงและควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในวันสำคัญพระควรเป็นผู้นำในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วยพัฒนาชุมชน เช่น ลานกีฬา ศูนย์ ศูนย์พัฒนาจิต เป็นต้น และพระสงฆ์ควรมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือชุมชนอย่างจริงจัง มิใช่เพื่อชื่อเสียงของตน

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษา เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง อภิปรายผลได้ ดังนี้

การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในครั้งนี้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานของ พระณัฐวุฒิ พิพิธ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาตำบลออนกลาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ในด้านการส่งเสริมอบรมทางด้านจริยธรรมในโรงเรียนพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการเข้าไปสอนในโรงเรียนมากขึ้น ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับดี ส่วนด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษาและภายนอกสถานศึกษา พระสงฆ์ได้ร่วมมือกับสถานศึกษาเข้าไปอบรมนักเรียนตามโอกาส และพระสงฆ์ยังได้ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับนักเรียน เพื่อจะได้รู้ถึงหลักธรรมมากขึ้นกว่าเดิม และยังสอดคล้องกับเนติวุฒิ เคารพปรัชญา, พระมหา (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความร่วมมือของพระสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ความเข้าใจและความพร้อมของพระสงฆ์ในการทำงานพัฒนาท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์กามความเห็นของเจ้าอาวาส ทั้ง 6 วัด และการสังเกตการณ์ทำงานของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ขาดประสบการณ์การทำงานด้านการเมืองท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาพระสงฆ์ทำโครงการกิจกรรม ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพเฉพาะทางด้านศาสนา เท่านั้น ทั้งที่พระสงฆ์เองมีศักยภาพในการทำงานหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะเจ้าอาวาสแต่ละวัดมีความรู้และมีประสบการณ์ทั้งด้านการจัดการศึกษา การพัฒนา การสาธารณูปการ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมเข้าใจพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทำให้พระสงฆ์ขาดความกระตือรือร้น แสวงหาความรู้ด้านนี้ อย่างไรก็ตามเมื่อถามถึงความพร้อม พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความพร้อมมากหากจะให้พระสงฆ์ทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งพระสงฆ์เองถือว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์อยู่แล้ว หากการใดเป็นประโยชน์ต่อประชาชน พระสงฆ์พร้อมที่จะทำงานเพื่อประชาชนเหล่านั้น ซึ่งขัดแย้งกับ พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ทุกวัดได้ร่วมกันพัฒนาวัดทั้ง 6 ด้าน คือ การพัฒนาวัด ด้านการปกครอง ได้มีการวางมาตรการและออกกฎระเบียบของวัดเป็นไปตามแบบแผน แห่งพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ให้พระภิกษุและสามเณรได้ยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม

และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมพัฒนาวัดในรูปแบบของคณะกรรมการวัด การพัฒนาวัดด้านการศาสนศึกษาได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์และการศึกษาตามอัธยาศัย ทางด้านพระสงฆ์เชตุนได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษาให้แก่พระภิกษุและสามเณรด้วย การพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ให้ความอุปถัมภ์และสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน และทุนอาหารกลางวัน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนแก่สถานศึกษา ได้บรรยายอบรมและเป็นครูพระช่วยสอนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดคู่คำ วัดเกตการามและวัดท่าสะท้อนได้เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนของเด็ก เยาวชนในชุมชน และวัดเชตุนได้ให้บริการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยแก่ประชาชน การพัฒนาวัด ด้านการเผยแพร่ศาสนธรรม ได้ดำเนินการเผยแพร่ศาสนธรรมด้วยการเทศน์ การอบรมการบรรยายให้แก่ประชาชนตามโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด และได้ร่วมกับประชาชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นเป็นประจำ ทางด้านพระสงฆ์วัดป่าข่อย ได้จัดกิจกรรมปาฐกถาธรรมให้แก่ประชาชนทุกวันอาทิตย์ในช่วงเข้าพรรษา การพัฒนาวัดด้านการสาธารณูปการ ได้มีการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้พัฒนาปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดและอาคารสถานที่ของวัด และให้ประชาชนได้เข้ามาใช้อาคารสถานที่ของวัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดเกตการาม ได้ร่วมกับประชาชนจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นในวัด เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุต่าง ๆ และเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พระสงฆ์วัดท่าสะท้อน วัดเมืองกาย และวัดสันป่าข่อยได้ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนในด้านศิลปะการแสดงพื้นเมืองและดนตรีพื้นเมือง และการพัฒนาวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในด้านอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ของวัด ได้จัดตั้งมูลนิธิเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวัด การศึกษาของเยาวชนและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมถึงการดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรการกุศลต่าง ๆ และได้ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ เครื่องอุปโภคและบริโภคแก่ประชาชนที่ยากไร้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารและที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้พระสงฆ์ที่พัฒนาเยาวชน
2. ควรสนับสนุนหรือส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการศึกษาต่อในทางธรรมให้สูงขึ้น
3. ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน ด้วยการให้การศึกษาและฝึกอบรมในพื้นที่อื่น ๆ แล้วนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อหาข้อสรุปอันเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาได้ครอบคลุมและตรงประเด็นมากขึ้น
4. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน ด้วยการศึกษาและฝึกอบรม เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง คุณสมบัติของพระสงฆ์ในทั้งสายการบริหารและสายการสอน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบในเรื่องคุณลักษณะหรือคุณสมบัติความเป็นผู้นำ แนวทางการบริหารและการพัฒนาวัด และปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ระหว่างเจ้าอาวาสของแต่ละวัดในพื้นที่ใกล้เคียง
2. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมด้านการบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ระหว่างวัดในพื้นที่ใกล้เคียง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม. (2519). **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.
- เนติวุฒิตี เคารพปรัชญา, พระมหา. (2550). **ความร่วมมือของพระสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. การค้นคว้าแบบอิสระ ร.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- ประเวศ ะลี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน, 2540.
- พระณัฐวุฒิตี พิพิธอ. (2552). **การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาดำบลออนกลาง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์. (2552). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน, เชียงใหม่**. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. (2516). **ลักษณะสังคมและการปกครองไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สมบุญรณ์ สุขสำราญ. (2527). **พุทธศาสนาพระสงฆ์กับวิถีชีวิตสังคมไทย**, กรุงเทพฯ: ประชาชน.
- อานนท์ อากาภิรมย์. (2521). **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: บำรุงนุกุลกิจ.
- Crowther, Jonathan. (Editor). **Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English**. New York: Oxford University press, 1996.
- Gilmer, B. Van haltler. **Psychology**. New York: Happer & raw Pubhiser, 1970.
- Lindersmith, Alfrerd R., Strauss, **Anselm I and Dezin, Narman**. Social Psychology. Winois: The Dryden Press, 1975.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2

อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

โดย พระอธิการจิตตพงศ์ จิตตสุโก พรหมมา นิสิตปริญญาโท

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยพะเยา

คำชี้แจง

1.แบบสอบถามนี้ทำขึ้น เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุง พัฒนา และเสนอแนะในการพัฒนาชุมชน

2.แบบสอบถามฉบับนี้มีทั้งหมด 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ แสดงถึงระดับความคิดเห็น

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด 5 คะแนน

ระดับความคิดเห็นมาก 4 คะแนน

ระดับความคิดเห็นปานกลาง 3 คะแนน

ระดับความคิดเห็นน้อย 2 คะแนน

ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด 1 คะแนน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตตำบลพระบาท เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3.ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ต้องระบุชื่อ – นามสกุล สำหรับคำตอบหรือความคิดเห็นใด ๆ จะไม่มีผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถาม จึงขอให้ท่านตอบแบบสอบถามตรงกับความเป็นจริง และขอคิดเห็นที่แท้จริงของท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.เพศ

 ชาย หญิง

2.อายุ

 ต่ำกว่า 30 ปี 30 – 50 ปี มากกว่า 50 ปี

3.ระดับการศึกษา

 ระดับประถมศึกษา (ป.6) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ระดับอนุปริญญา/ปวท./ปวส. ระดับปริญญาตรี

ตอนที่ 2 ข้อมูลปัญหาของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์
 ด้านการศึกษาเผยแพร่ธรรม ด้านสาธารณะสงเคราะห์ ในเขตตำบลพระบาท
 เขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง
 ระดับความคิดเห็น

สำหรับพระสงฆ์

ลำดับ ที่	ปัญหาด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	พระสงฆ์บางรูปก็มีความรู้่น้อย					
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้ การศึกษาแก่ประชาชน					
3	เครื่องมือและอุปกรณ์ยังไม่เพียงพอ					
4	ขาดความร่วมมือจากชาวบ้านและองค์กร ต่างๆ					
5	ไม่มียานพาหนะ การเดินทางลำบาก					
6	ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เพราะคิด ว่าร่วมงานกับพระสงฆ์แล้วยุ่งยาก					
7	ชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของ พระสงฆ์					
8	ขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง					
9	กลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจ					
10	ประชาชนยังมองพระสงฆ์ในภาพของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่กล้าใช้บริการกลัวบาป					

สำหรับพระสงฆ์

ลำดับ ที่	ปัญหาด้านการศึกษาเผยแผ่ธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญในการเผยแผ่ธรรม					
2	ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่ค่อยสนใจ					
3	สื่อที่ช่วยในการเผยแผ่มีน้อย					
4	ไม่มียานพาหนะ และค่าใช้จ่ายในการออกเผยแผ่ในถิ่นทุรกันดาร					
5	ความประพฤติของพระสงฆ์บางรูปไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านไม่เคารพศรัทธา					
6	ขาดการประสานงาน ระหว่างพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน					
7	พระผู้ใหญ่บางรูปไม่ค่อยสนับสนุน และไม่ยอมปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่					
8	การเผยแผ่ยังไม่ดึงดูดความสนใจของวัยรุ่น หรือคนรุ่นใหม่					
9	ผู้รับฟังธรรมเป็นเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มเยาวชนมีน้อย					
10	การเทศน์หรือการบรรยายธรรมของพระสงฆ์บางรูปยังไม่เก่งและไม่ชัดเจน					

สำหรับพระสงฆ์

ลำดับ ที่	ปัญหาด้านสาธารณะสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	หน่วยงานราชการและประชาชนยังไม่เห็น ความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการทำ หน้าที่นี้					
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการ สงเคราะห์กับประชาชน					
3	ขาดความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับ ประชาชน					
4	พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่า ไม่ใช่กิจ ของสงฆ์					
5	ความขัดแย้งด้านความคิดเห็น และมี ผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง					
6	ศาสนสมบัติ ยังไม่กระจายไปให้ประชาชน ใช้ประโยชน์เท่าที่ควร					
7	การประสานงานในระบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ขาดประสิทธิภาพ					

สำหรับพระสงฆ์

ลำดับ ที่	ข้อเสนอแนะด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	พระสงฆ์ควรช่วยเหลือเป็นวิทยากรการสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ					
2	วัดควมจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่เด็กนักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดีแต่ยากจน					
3	คณะสงฆ์ และหน่วยงานของรัฐควรพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาของพระสงฆ์ให้ใกล้เคียงกับฝ่ายบ้านเมือง					
4	ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้					
5	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณสนับสนุนพระสงฆ์ที่จัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนอย่างเพียงพอ					
6	ควรนำวิชาศีลธรรม จริยธรรมบรรจุลงในหลักสูตรทางการศึกษาและให้พระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบในการสอน					
7	ทางโรงเรียนควรจัดตารางสอนให้กับพระสงฆ์เข้าไปสอนตามโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง					
8	ทางคณะสงฆ์ควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาจัดสัมมนาทางวิชาการ โดยให้บุคลากรเข้ารับการอบรมมากขึ้นเพื่อเรียนรู้ให้ก้าวทันโลก					
9	ควรให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนในชุมชน					
10	พระสงฆ์ควรปรับปรุงวิธีการสอนหลักธรรมให้เยาวชนได้เข้าใจง่ายๆ					

สำหรับพระสงฆ์

ลำดับ ที่	ข้อเสนอแนะด้านการศึกษ เผยแผ่ธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	วัดควรจัดให้มีเทศน์ทุกวันพระ หรือวันสำคัญต่าง ๆ ทุก ๆ ครั้ง					
2	คณะสงฆ์ควรมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยประกอบการเผยแผ่ธรรม					
3	หน่วยงานต่าง ๆ ควรสนับสนุนอุปกรณ์การเผยแผ่ธรรมให้กับพระสงฆ์					
4	พระสงฆ์ควรเทศน์หรือบรรยายธรรมออกเสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ					
5	รัฐบาลควรจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ของพระสงฆ์อย่างจริงจัง					
6	คณะสงฆ์ควรปฏิบัติงานด้านนี้ในเชิงรุก โดยเป็นแกนนำของเครือข่าย เผยแผ่ธรรมทุกวิถีหลากหลาย และต่อเนื่อง					
7	พระสงฆ์ควรเข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งประถม มัธยม และชุมชนอย่างจริงจัง					
8	ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน					
9	วัดควรจัดทำโครงการ “ต้นไม้พูดได้” เพื่อเป็นสิ่งที่หน้าสนใจให้กับผู้ที่เข้าวัด					
10	พระสงฆ์ควรศึกษาวิธีการพูด หรือบรรยายธรรมในลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้รับฟังเข้าใจง่าย ๆ และชัดเจน					

สำหรับพระสงฆ์

ลำดับ ที่	ข้อเสนอแนะด้านสาธารณะสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	พระสงฆ์ควรต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วม ทำ ร่วมแก้ปัญหากับชุมชนอย่างแท้จริง และควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง					
2	ในวันสำคัญพระสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในชุมชน					
3	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือ กับพระสงฆ์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง					
4	จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วยพัฒนาชุมชน เช่น สานกีฬา ศูนย์พัฒนาจิต เป็นต้น					
5	พระสงฆ์ควรมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือ ชุมชนอย่างจริงจัง มิใช่เพื่อชื่อเสียงของตน					
6	พระสงฆ์ควรอนุรักษ์ บำรุงรักษา ศาสน สถาน โบราณวัตถุ โบราณสถานให้เป็น สมบัติของชุมชนไว้ศึกษาสืบต่อไป					
7	พระสงฆ์ควรจะเป็นผู้นำในการบริจาค และเสียสละอย่างแท้จริง					
8	ควรให้โอกาสพระสงฆ์ได้ปฏิบัติงานด้านนี้ อย่างเต็มที่ เพราะงานบางอย่างต้องอาศัย พระสงฆ์ต้องแก้ไขปัญหาลังคมอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การขัดเกลาคความ ประทุติของเยาวชน การแก้ไขปัญหายา เสพติดโดยร่วมมือกับภาครัฐ					

ตอนที่ 2 ข้อมูลปัญหาและข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาท้องถิ่น
 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการศึกษาเผยแพร่ธรรม ด้านสาธารณะสงเคราะห์
 ในเขตตำบลพระบาทเขต 2 อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง คำชี้แจง โปรดทำ
 เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็น

สำหรับประชาชนทั่วไป

ลำดับ ที่	ปัญหาด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	พระสงฆ์บางรูปยังมีความรู้ที่น้อย					
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการให้ การศึกษาแก่ประชาชน					
3	ขาดความร่วมมือกับชาวบ้าน และองค์กร ต่าง ๆ					
4	ขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง					
5	ทางโรงเรียนบางแห่งไม่เปิดโอกาสให้ พระสงฆ์เข้าไปสอน					
6	ขาดการประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพราะ คิดว่าร่วมงานกับพระสงฆ์แล้วยุ่งยาก					
7	ไม่มียานพาหนะ การเดินทางลำบาก					
8	เครื่องมือและอุปกรณ์ยังไม่เพียงพอ					
9	ชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของ พระสงฆ์					
10	กลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจ					

สำหรับประชาชนทั่วไป

ลำดับ ที่	ปัญหาด้านการศึกษาเผยแพร่ธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	ขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญในการเผยแพร่ธรรม					
2	ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่ค่อยสนใจ					
3	การเผยแพร่ยังไม่ดึงดูดความสนใจของวัยรุ่น หรือคนรุ่นใหม่ไม่สนใจเข้าร่วม					
4	การจัดกิจกรรมบางอย่างมีพิธีกรรมยาวเกินไปทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจเข้าร่วม					
5	การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมของพระสงฆ์บางรูปยังไม่เก่งและไม่ชัดเจน					
6	สื่อที่ช่วยในการเผยแพร่มีน้อย และยังไม่ค่อยทันสมัย					
7	ไม่มียานพาหนะ และค่าใช้จ่ายในการออกไปเผยแพร่ในถิ่นทุรกันดาร					
8	ความประพฤติของพระสงฆ์บางรูปไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านไม่เคารพศรัทธา					
9	ขาดการประสานงาน ระหว่างพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน					
10	พระผู้ใหญ่บางรูปไม่ค่อยสนับสนุน และไม่ยอมปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่					

สำหรับประชาชนทั่วไป

ลำดับ ที่	ปัญหาด้านสาธารณะสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	ขาดความช่วยเหลือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน					
2	ขาดงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการสงเคราะห์ประชาชน					
3	หน่วยงานราชการและประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่นี้					
4	พระสงฆ์บางรูปยังมีความคิดว่า ไม่ใช่กิจของสงฆ์					
5	ศาสนสมบัติ ยังไม่กระจายไปให้ประชาชนใช้ประโยชน์เท่าที่ควร					
6	พระที่เป็นพัฒนา และมีความรู้ด้านนี้มีน้อย					
7	ความขัดแย้งด้านความคิดเห็น และมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง					
8	การประสานงานในระบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ขาดประสิทธิภาพ					

สำหรับประชาชนทั่วไป

ลำดับ ที่	ข้อเสนอแนะด้านการศึกษาระยะที่	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	พระสงฆ์ควรช่วยเป็นวิทยากรสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ					
2	ควรมีงบประมาณการสนับสนุนพระสงฆ์ที่ให้การศึกษแก่เด็กและเยาวชน					
3	วัดควรจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนที่เรียนดี ประพฤติดีแต่ยากจน					
4	คณะสงฆ์ควรดำเนินการให้การศึกษาธรรมแก่เยาวชน และประชาชนในเชิงรุกจริงจัง และต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม					
5	พระสงฆ์ต้องสร้างศรัทธาและเข้าถึงชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
6	พระสงฆ์ควรเข้าไปติดต่อหรือเสนอตัวเป็นครู เป็นวิทยากรสอนธรรมตามโรงเรียน					
7	ควรให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนในชุมชน					
8	ทางคณะสงฆ์ควรจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เข้ากับโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร					
9	พระสงฆ์ควรปรับวิธีการสอนหลักธรรมให้เยาวชนได้เข้าใจง่าย					
10	ทางโรงเรียนควรจัดตารางสอนให้กับพระสงฆ์เข้าไปสอนตามโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง					

สำหรับประชาชนทั่วไป

ลำดับ ที่	ข้อเสนอแนะด้านการศึกษา เผยแพร่ธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	วัดควรจัดให้มีเทศน์ทุกวันพระหรือวันสำคัญต่าง ๆ ทุกครั้ง					
2	พระสงฆ์ควรเข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งประถม และมัธยมแต่ละชุมชน อย่างจริงจัง					
3	พระสงฆ์ควรเทศน์หรือบรรยายธรรมออกเสียงตามสาย หรือหอกระจายข่าวตอนเช้าบ่อย ๆ					
4	พระสงฆ์ควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี และต้องสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในชุมชน					
5	ชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน					
6	พระที่มีความรู้ความชำนาญออกเผยแพร่ธรรมในถิ่นทุรกันดารให้มาก					
7	คณะสงฆ์ควรปฏิบัติงานด้านนี้ในเชิงรุก โดยเป็นแกนนำของเครือข่าย เผยแพร่ธรรมทุกวิธีหลากหลาย และต่อเนื่อง					
8	เมื่อรับนิมนต์นอกวัดควรบรรยายธรรม หรือสอดแทรกหลักธรรมให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันให้ประชาชนได้รับฟัง					
9	พระสงฆ์ควรอบรมการพูดหรือบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายและชัดเจน					
10	คณะสงฆ์ควรมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประกอบการเผยแพร่ธรรม					

สำหรับประชาชนทั่วไป

ลำดับ ที่	ข้อเสนอแนะด้านสาธารณะสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1	พระสงฆ์ควรต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วม ทำร่วมแก้ไขปัญหากับชุมชนอย่างแท้จริง และควรสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง					
2	พระสงฆ์ไม่ควรเน้นสร้างถาวรวัตถุในวัด มากเกินไปจนจำเป็น					
3	พระสงฆ์ควรจะเป็นผู้นำในการบริจาค และเสียสละอย่างแท้จริง					
4	จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการช่วยพัฒนา ชุมชน เช่น สานกีฬา ศูนย์พัฒนาจิต เป็นต้น					
5	อำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่ในวัด ให้เป็นที่ ประชุม อบรม และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่าง คุ้มค่า					
6	คอยให้คำแนะนำและปรึกษาทางด้านจิตใจ แก่ประชาชนที่เดือดร้อน					
7	พระสงฆ์ควรอนุรักษ์ บำรุงรักษาศาสนสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถานให้เป็นสมบัติของชุมชน ไว้ศึกษาสืบต่อไป					
8	ช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูล และอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านที่มาจัดกิจกรรมในวัด					
9	วัดควรอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน นักศึกษาที่มาจัดกิจกรรมในวัดทุกครั้ง					
10	ในวันสำคัญพระควรเป็นผู้นำในการบำเพ็ญ สาธารณะประโยชน์ในชุมชน					

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ปัญหาอุปสรรค.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

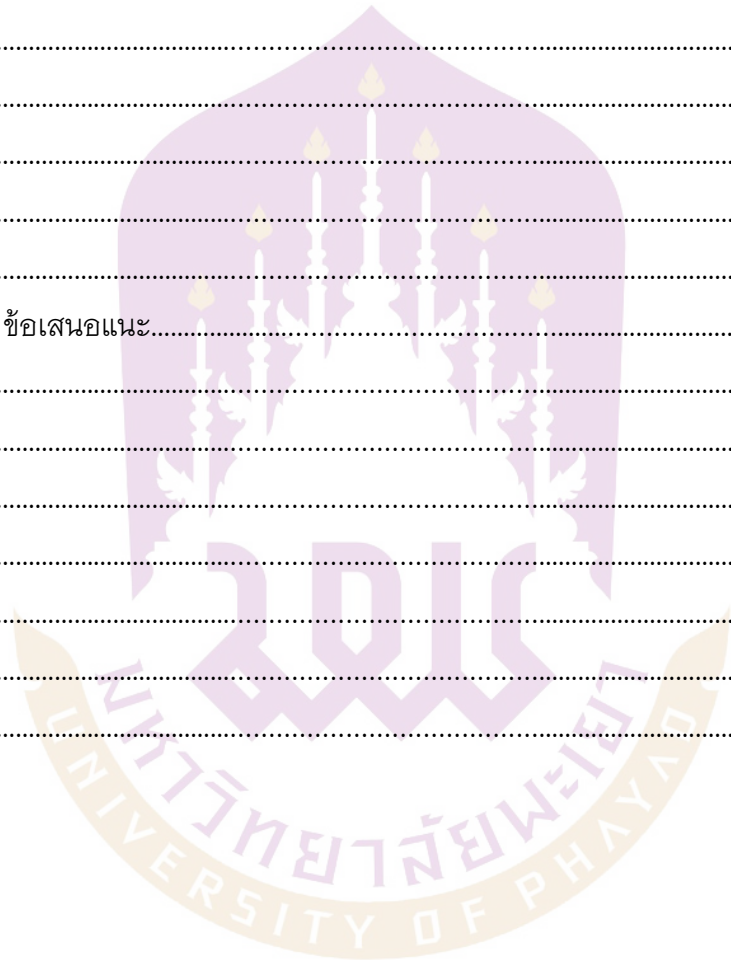
.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ชื่อ นามสกุล	พระอธิการจิตตพงศ์ จิตตสุโณ พรมมา
วัน เดือน ปี เกิด	27 กุมภาพันธ์ 2522
ที่อยู่ปัจจุบัน	229 วัดป่าขาม ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ที่ทำงานปัจจุบัน	วัดป่าขาม
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	เจ้าอาวาสวัดป่าขาม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2551	พ.ศ.บ (ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

